

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

Evidenčné číslo: 101006/B/2023/36145173761309444

**VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA VEREJNÉ
FINANCIE VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH A
NA SLOVENSKU**

Bakalárska práca

2023

Kristína Mikulajová

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

**VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA VEREJNÉ
FINANCIE VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH A
NA SLOVENSKU**

Bakalárska práca

Študijný program: Financie, bankovníctvo a poisťovníctvo

Študijný odbor: Ekonomia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra financií

Vedúci záverečnej práce: doc.Ing. Erika Neubauerová , PhD.

Bratislava 2023

Kristína Mikulajová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som bakalársku prácu „Vplyv pandémie COVID-19 na verejné financie vo vybraných krajinách a na Slovensku“ vypracovala samostatne a že som uviedla všetky použité zdroje a literatúru.

.....

Kristína Mikulajová

Bratislava, dňa 12.5.2023

Pod'akovanie

Týmto by som sa chcela poďakovať mojej školiteľke doc.Ing. Erike Neubauerovej , PhD., za odbornú pomoc, rady a pripomienky počas písania mojej bakalárskej práce.

ABSTRAKT

MIKULAJOVÁ, Kristína: *Vplyv pandémie COVID-19 na verejné financie vo vybraných krajinách a na Slovensku*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra financií. – Vedúca záverečnej práce: doc. Ing. Erika Neubauerová, PhD.: NHF EU, 2023 49 s.

Cieľom bakalárskej práce bolo sprehľadniť dopady pandémie COVID-19 na tri hlavné subjekty trhu Slovenskej republiky a ďalších vybraných ekonomík sveta. Taktiež je cieľom práce zhodnotiť významnosť dopadov, predpovedať ďalší vývoj ekonomiky a navrhnúť riešenia, ktoré by mohli byť efektívne do budúcnosti. Úvod je venovaný charakteristike pandémie COVID-19, to znamená jej závažnosť zo zdravotného, ekonomického a tiež zo sociálneho hľadiska. Práca je rozčlenená na päť hlavných kapitol. Prvá kapitola s názvom teoretické východiská je venovaná faktom spojeným s pandemiou, to znamená hospodársky cyklus, jeho vlastnosti a členenie na základe časového trvania cyklov. V druhej kapitole je sumarizácia niekoľkých podobných šokových situácií pandémie koronavírusu. Nasledujúca tretia kapitola je venovaná cieľom a metódam využitým pri spracovávaní údajov. Štvrtá a piata kapitola pojednáva už o praktických východiskách všetkých troch subjektov.

Výsledkom predkladanej práce bolo v závere pomenovať dôsledky, predpovedať vývoj ekonomiky a tiež navrhnúť možné opatrenia na oživenie ekonomík.

Kľúčové slová: pandémia COVID-19, ekonomická kríza, subjekty trhu, verejné financie, slovenská ekonomika

ABSTRACT

MIKULAJOVÁ, Kristína: Impact of the COVID-19 pandemic on public finances in selected countries and Slovakia. - University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Finance. – Supervisor of the final thesis: doc. Ing. Erika Neubauerová, PhD.: NHF EU, 2023 49 p.

The aim of the bachelor's thesis was to clarify the impact of the COVID-19 pandemic on the three main subjects of the market of the Slovak Republic and other selected economies of the world. Also, the goal of the work is to evaluate the significance of the impacts, predict the further development of the economy and propose solutions that could be effective in the future. The introduction is dedicated to the characteristics of the COVID-19 pandemic, that is, its seriousness from a health, economic and also social point of view. The work is divided into five main chapters. The first chapter, entitled theoretical starting points, is devoted to the facts connected with the pandemic, that is, the economic cycle, its characteristics and breakdown based on the time duration of the cycles. The second chapter summarizes several shock situations similar to the coronavirus pandemic. The following third chapter is dedicated to the goals and methods used in data processing. The fourth and fifth chapters discuss the practical starting points of all three subjects. The result of the presented work was to finally name the consequences, predict the development of the economy and also propose possible measures to revive economies.

Keywords: COVID-19 pandemic, economic crisis, market entities, public finances, Slovak economy

ÚVOD	8
1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	10
1.1. Typy ekonomických cyklov	13
2. ŠOKOVÉ SITUÁCIE/ VZNIK A VÝVOJ HOSPODÁRSKEJ KRÍZY	16
2.1. Veľká Hospodárska kríza/ nazývaná aj Veľká depresia (30. roky 20.storočia)	16
2.2. Španielska chrípka	17
2.3. Pandémia COVID – 19	18
2.4. Porovnanie krízy v rokoch 2007 -2010 a krízy v rokoch 2020 - 2021	19
3. CIEĽ A METÓDY PRÁCE	21
4. VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANČIE HLAVNÝCH SUBJEKTOV TRHU	24
4.1. VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANČIE ŠTÁTU	24
4.1.1. Zdravie verejných financií Slovenska vplyvom koronavírusu	24
4.1.2. Cenový vývoj a miera inflácie na Slovensku vplyvom pandémie COVID-19	26
4.1.3. Zahraničný obchod a investície	26
4.1.4. SWOT ANALÝZA ŠTÁT AKO SUBJEKTU TRHU	28
4.2. VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANČIE PODNIKOV	29
4.2.1. Transformácia, vývoj a inovácia v podnikoch	29
4.2.2. Cashflow a likvidita podniku	30
4.2.3. Zamestnanci, pracovná sila podniku	30
4.2.4. Pomoc subjektom zo strany štátu	32
4.2.5. Návrhy riešení – ako do budúca pripraviť firmu na podobnú šokovú situáciu	33
4.2.6. SWOT ANALÝZA PODNIKU. AKO SUBJEKTY TRHU	34
4.3. VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANČIE DOMÁCNOSTÍ	35
4.3.1. Trh práce a zmena zamestnanosti s ohľadom na odvetvia	35
4.3.2. Ceny potravín a bývania	36
4.3.3. Životná úroveň EÚ – SR porovnanie pred a po COVIDE-19	37
4.3.4. SWOT ANALÝZA DOMÁCNOSTÍ AKO SUBJEKTU TRHU	39
5. POROVNANIE DOPADOV VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH (ČESKO A DÁNSKO)	40
5.1. Dopad pandémie COVID-19 v Českej republike	40
5.3. Porovnanie všetkých troch vybraných krajín	43
ZÁVER	44
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	46

Úvod

Celosvetových ekonomických kríz bolo naprieč rokmi nespočetné množstvo. Niektoré boli dôsledkami dlhodobo zanedbávaných respektíve nezvládnutých situácií a postupov v riadení finančných procesov v ekonomike. V tomto prípade sa pozeráme na črtajúcu sa celosvetovú ekonomickú krízu, ktorá vznikla úplne iným zapríčinením než tým ekonomickým. Kríza začala poznať svoje prvé kontúry v roku 2020. Bola to prakticky odpoveď na nové správy ohľadom prvých prípadov koronavírusu zaznamenaných v Čínskom meste WU-CHAN.

Zmeny v správaní sme mohli pozorovať na všetkých stranách trhu a keďže správanie subjektov na trhu veľmi úzko súvisí, bolo viac ako predpovedateľné, že z tejto situácie nevznikne nič iné, iba dlhodobá ekonomická kríza, alebo až depresia ekonomiky. Odpovede domácností na začínajúcu sa depresiú reálnej svetovej ekonomiky môžeme jednoznačne hľadať napríklad v znížených spotrebiteľských investíciách, keďže ich zdroje boli na čas vo vysokej miere obmedzené. Taktiež hral rolu strach z neznáma a tak kúpyschopnosť spotrebiteľov mala klesajúci charakter. Tu môžeme vidieť prepojenie domácností s podnikmi. Podniky mali v tom čase obmedzené fungovanie a to im spôsobilo nečakaný pokles tržieb a teda finančných zdrojov na financovanie fungovania podniku. Najviac trpeli podniky malého a stredného charakteru, a to najmä v odvetviach, akým je cestovný ruch, gastronomické služby a podobne. Skrátka všetky podniky, ktoré nemali možnosť dynamicky pretransformovať svoje podnikanie a prispôbiť sa situácii a podnikat' napríklad digitálne s online obchodom, alebo podobne. Výsledkom týchto skutočností bol výrazne spomalený celosvetový obchod, narušené, alebo úplne vypnuté dodávateľské reťazce, ktoré zabraňovali produktivite. Taktiež je jedným z následkov výrazné poklesy na globálnych finančných trhoch. Všetky tieto dopady boli jasným znakom, že ani tie najvyspelejšie krajiny nezostanú nedotknuté a ich ekonomický rast bude mať inú tendenciu ako za posledné roky, kedy ekonomiky ako Čína, alebo USA mali rastúci trend. Všetky sféry v jednotlivých krajinách, to znamená ekonomická aj tá sociálna stránka v jednotlivých krajinách sa museli kompletne od základov pretransformovať a začať fungovať úplne inak. (FINANČNÉ TRHY, 2020)

Otázka pre krajiny a ekonómov bola jasná. Ako sa s touto situáciou všetci vysporiadajú a ako bude svet v najbližších mesiacoch fungovať? Postupom času začali jednotlivé krajiny pripravovať série opatrení na zamedzenie šírenia vírusu a taktiež na záchranu tých najviac ohrozených subjektov za pomoci ich finančnej podpory. Hlavné finančné inštitúcie, čo znamená ich národné banky za pomoci vlády, v jednotlivých krajinách pripravovali programy, ktoré mali pomôcť ekonomikám

zostať fungovať. Na Slovensku prijala NBS viaceré opatrenia, ktoré mali napomôcť slovenskému trhu. Medzi najvýznamnejšími bola napríklad finančná stabilita krajiny. (NBS, 2020) Situácia

v ostatných krajinách sveta bola porovnateľná. Ako píše Baloga vo svojom článku o postupoch ECB v prípade koronakrízy, rovnako aj Európska únia pomocou Európskej centrálnej banky– ECB, hľadala možnosti ako znížiť dopady na krajiny tohto spoločenstva a udržať finančnú stabilitu. Rozhodnutie bolo viac ako nečakané pre celý svet. ECB prijala program na udržanie cenovej hladiny a to za pomoci nákupov dlhopisov a to v objeme až 750 miliárd Eur. (Baloga, 2020).

Cieľom pre všetkých bolo na najbližšie roky dostať ekonomický rast na predkoronovú úroveň. Taktiež znížiť paniku a strach, ktorý vo svete prevláda a táto atmosféra „neznáma“ je citeľná prakticky všade, kde ste sa pozreli a prejavovala sa rôzne.

1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Aktivita ekonomík v jednotlivých krajinách sa v čase dynamicky mení, i keď primárnym cieľom každej ekonomiky je dosahovanie systematickej ekonomickej prosperity. V makroekonomickej realite však dosiahnutie tohto cieľa nie je z dlhodobého hľadiska ľahké. Či už je ekonomika lepšie alebo horšie riadená, lokálna, alebo celosvetová prechádza určitými fázami ekonomických cyklov a prítomné sú tak pozitívnejšie a negatívnejšie momenty naprieč svojim vývojom. Keď hodnotíme vývoj krivky rastu ekonomiky zvrchu, vidíme, že sa v určitých časových intervaloch strieda fáza rastúca a fáza klesajúca, ktoré zobrazujú ďalšie čiastkové body, ktoré vieme pomenovať keď sa na krivku pozrieme zblízka.

Striedanie fáz ekonomického cyklu má mnoho odlišných príčin, ktoré v zásade môžeme jednoducho rozdeliť medzi príčiny:

- a. endogénne = vnútorné faktory,
- b. exogénne = vonkajšie faktory.

Úlohou makroekonomického riadenia je skracovanie obdobia negatívneho a maximalizovanie obdobia expanzie. Toto je reálne samozrejme s prihliadnutím na ostatné ekonomické fundamenty tak, aby nedochádzalo k prílišnému prehrievaniu ekonomiky.

Z dlhodobého hľadiska, meraného v desiatkach rokov, je cieľ v zásade identický a pozornosť riadenia sa sústreďuje na tieto úlohy.

Podľa hodnôt konkrétnych makroekonomických ukazovateľov napríklad ako HDP, nezamestnanosť, miera investícií a podobne vieme rozlíšiť obdobia s pozitívnym rastom ekonomiky a naopak aj obdobia, kedy ekonomika neprosperuje a je vo fáze recesie.

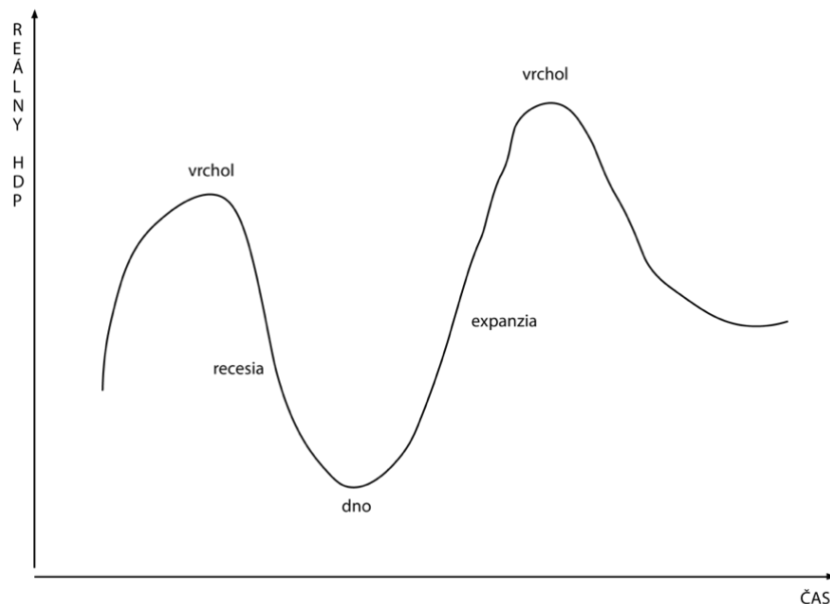
Tieto premeny v čase ekonomiky nazývame aj hospodársky cyklus. Je to všeobecné pomenovanie pre vývoj ekonomiky v čase. Rovnako sa v ekonomickej literatúre stretávame s názvami ako ekonomický cyklus, alebo podnikateľský cyklus (Matoušková, 2021).

Podľa Chajdiaka, „ je pravidelné striedanie vzostupných a zostupných fáz v správaní sa ekonomiky môžeme nazvať aj cyklický pohyb a jeho konkrétnu jednu celú vlnu môžeme nazvať aj ako hospodársky cyklus“ (Chajdiak, 2010, s.38).

Hospodársky cyklus členíme do jednotlivých spravidla po sebe sa opakujúcich fáz. Medzi dve hlavné fázy typické pre ekonomický cyklus zaradujeme fázu recesie a fázu expanzie. Tiež rozlišujeme bod, kedy ekonomika vykazuje najnižšiu aktivitu – “dno”, ktorý je najnižším bodom recesie. Naopak po fáze expanzie, keď ekonomika dosahuje tú najvyššiu aktivitu vieme označiť bod, ktorý nazývame “vrchol”. Jednu vlnu, kedy si ekonomika prejde všetkými fázami nazývame ekonomický cyklus. Nevieme jednoznačne predpovedať presné trvanie a intenzitu jednotlivých

fáz hospodárskeho cyklu, avšak vieme s istotou povedať, že poradie zostáva vo všetkých prípadoch nemenné a jednotlivé fázy za sebou nasledujú v príslušnom poradí.

Graf 1 Hospodárske cykly

Zdroj graf 1 Vlastné spracovanie podľa Matouškovéj,2021, s.12)

Charakteristické črty ekonomiky sa v jednotlivých bodoch a fázach markantne rozlišujú.

Fázu ekonomického cyklu, ktorá je najviac na vzostupe odborne pomenujeme ako expanzia. Pre ekonomiku ide o etapu, kedy má aktivita na trhu jasnú rýchlu rastúcu aktivitu. Expanziu môžeme tiež považovať za ozdravnú fázu po kritickom bode - dne/ sedle, kedy sa ekonomika opäť zobúdzá. Hrubý domáci produkt začína prosperovať, podniky a domácnosti akumulujú zdroje, zvyšujú spotrebu a svoje investície. Podniky vyrábajú na vysokej úrovni s naplno využitými výrobnými kapacitami. Zamestnanosť rastie aj vďaka podnikom, ktorým rastú zisky a zamestnávajú za čoraz vyššiu mzdu. Domácnostiam rastú úspory, čo ide ruka v ruku so spotrebiteľským dopytom. S rastúcim dopytom prichádzajú aj vyššie ceny tovarov a služieb na trhu, zvyšuje sa inflácia. Všetky tieto vyššie popísané charakteristiky sú náповedou k tomu, čo bude nasledovať v ďalšom období.

Zaujímavým bodom v sledovaní cyklov je rozlíšenie stavu, či sa ekonomika ešte nachádza v štádiu expanzie, alebo už zamierila smerom do recesie. Napríklad v americkej ekonomike prislúcha posudzovanie týchto javov panelu expertov, ktorý je nazývaný „Komisia na datovanie ekonomického cyklu pri Národnom úrade pre ekonomický výskum“. Pri posúdení otázky, či sa ekonomika ešte nachádza vo fáze expanzie, alebo naopak, či už začína smerovať do recesie, sú brané do úvahy zmeny HDP, resp. zmeny ekonomickej aktivity za niekoľko po sebe nasledujúcich mesiacov, vrátane posudzovania aj iných indikátorov ekonomiky zo sféry výroby, zamestnanosti

a reálnych príjmov. Ďalším pozoruhodným javom pri posudzovaní cyklov touto komisiou je rozdielnosť vo vnímaní váhy ekonomických fundamentov s prihliadnutím na očakávané udalosti v ekonomike v nasledujúcom časovom úseku. Za bežných okolností panel expertov USA vyčkáva a posudzuje aspoň dve po sebe idúce štvrťroky. V súvislosti s COVID 19 komisia porušila toto svoje „pravidlo“ a nečakala na dáta HDP za nasledujúci štvrťrok, ale vyhlásila recesiu v dôsledku raketového rastu nezamestnanosti a zastavenia ekonomiky v dôsledku opatrení COVID 19. Jednoducho povedané – pandémia a jej dosah na ekonomiku bol okamžitý a bezprecedentný.

Za bežných okolností v ekonomike môžeme povedať, že vo fáze expanzie ide ekonomika na plné obrátky. Prehriatie ekonomiky nastáva vtedy, keď rast likvidných peňazí M1 predbieha potreby ekonomiky, rastú agregáty M2, M3. Prílišná dostupnosť peňazí spôsobuje rast inflácie. Takéto prehriatie ekonomika nezvládne dlho a po určitom období nastane pád. Ako opisuje vo svojej knihe Matoušková, „*Tento jav môžeme nazvať aj kríza alebo kontrakcia.*“ (Matoušková, 2015, s.13). Ide o obdobie, kedy ekonomika zažíva veľké spomalenie aktivity oproti predošlej fáze. Spotrebiteľia sa začínajú výrazne báť o svoje úspory. Podobne tak podnikatelia a firmy sú kvôli poklesu dopytu zo strany spotrebiteľov nútení obmedziť výrobu a rovnako ako spotrebiteľia nemínajú v takej miere ako vo fáze expanzie s čím sa spája aj prepúšťanie zamestnancov a zníženie vyťaženia výroby, čo prináša zníženie objemu výrobkov a služieb dodaných/realizovaných na trh v ekonomike. Zároveň objem produkcie nezodpovedá plnému využitiu výrobných kapacít hospodárstva.

Z hľadiska ekonomických teoretikov je recesiu možné jasne pomenovať až v momente, kedy pokles ekonomickej aktivity trvá aspoň dve po sebe nasledujúce ¼ roky. Recesia je vnímaná ako nežiadúci a výrazne negatívny jav predovšetkým z pohľadu podnikov a domácností, alebo z pohľadu bilancie štátneho rozpočtu, čiže štátu ako takého, keďže štátny rozpočet súvisí s celkovým zdravým štátneho hospodárstva ako takého. V tejto fáze dochádza v hospodárení štátu snaha zmierniť dopady recesie na obyvateľstvo k zvýšeniu výdavkov napriek znižujúcim sa príjmom, čo má za následok zvýšenie deficitu štátneho rozpočtu. Recesia je však z druhého pohľadu viac ako vítaným a esenciálnym javom pre zdravé fungovanie každej jednej ekonomiky sveta. Pozitívne stránky recesie možno hľadať napríklad v nasledovných javoch, ktoré prináša. Výrazne znížený dopyt po tovaroch aj službách v tomto období spôsobuje pokles miery inflácie, zanikajú neefektívne podniky, ktoré nemajú takú silu aby prežili toto obdobie, dochádza k alokácii zdrojov firiem do viac efektívnych výrobných činností s cieľom produkovať tovary a služby s rovnakým alebo vyšším ziskom pri nižších nákladoch. Naopak slabé podniky v ekonomike nemajú dostatočnú výšku interných zdrojov alebo majú obmedzený prístup k externému

financovaniu čo môže spôsobiť ich postupný zánik, ak nie zánik, tak v lepšom prípade iba prepád v rebríčku podnikov na trhu na o niečo menej významnú pozíciu. (KOHOUT, 2010)

Fáza recesie môže byť rôzne dlhá a je otázkou kedy ekonomika prekoná túto vyčerpávajúcu fázu a ekonomika dosiahne najnižšiu produkčnú aktivitu t.j. DNO/SEDLO hospodárskeho cyklu. Táto fáza je nazývaná aj depresia alebo stagnácia. Ak je stagnácia / depresia hlboká t.j. prepád HDP je výrazný, alebo je prepád HDP príliš dlhý, pri podnikoch môže stagnácia vyvolať vlnu bankrotov, vlna bankrotov vyvolá ešte vo väčšej miere zvýšenú nezamestnanosť. Domácnosti a podniky ktoré nedisponovali pred vstupom do fázy recesie dostatočným kapitálom alebo finančnými rezervami je veľmi pravdepodobné, že zbankrotujú a následne zaniknú. Bankrot sa úzko dotýka domácností aj podnikov. Rozsah bankrotov podnikov môže predĺžiť čas zotrvania ekonomiky na DNE ekonomického cyklu. Vo všeobecnosti sa vlády alebo centrálné banky snažia aj v záujme sociálneho uspokojenia v tomto čase podporovať ekonomiku finančnými stimulmi, či už v podobe vyvolania investícií alebo vo forme poskytovania úverov s nižšími úrokmi podnikom alebo domácnostiam. Cieľom lepšieho prístupnenia úverov za prudko výhodnejších podmienok ako za normálnych okolností, či už vo forme výšky úrokov alebo poskytnutia iných typov garancií, je odrazenie sa od dna a šance na naštartovanie rastovej fázy - fázy *expanzie*. (Matoušková, 2021, s.13)

Z pohľadu príležitostí je sprístupňovanie zdrojov pre ekonomiku možné využiť aj na reštrukturalizáciu niektorých odvetví, napríklad vo výrobe energií smerom k obnoviteľným zdrojom, investícií do zelených programov s cieľom zníženia emisií CO₂ atď.

Ako je uvedené vyššie, fáza recesie a dna môže byť aj ozdravnou fázou ekonomiky a z makroekonomického pohľadu predstavuje cyklický a zároveň žiadúci jav podporujúci zmeny v štruktúre hospodárstva, ktoré prinesú z dlhodobého pohľadu rast HDP dokonca na vyššiu, ako predkrízovú úroveň.

1.1. Typy ekonomických cyklov

Pri diskusií o ekonomických cykloch musíme vedieť, že jednotlivé fázy/ body ekonomického cyklu *DNO-EXPANZIA-VRCHOL-RECESIA* posudzujeme alebo delíme v ekonomickej teórii z hľadiska dĺžky ich trvania, pričom rozlišujeme tri hlavné typy hospodárskych alebo ekonomických cyklov.

A. Dlhé cykly

Za dlhé cykly môžeme považovať cykly pretrvávajúce v časovom horizonte medzi 40 až 60 rokov. Poznáme ich aj ako Kondratievove cykly¹. Tento typ cyklov je zapríčinený vedecko technickým vývojom a zmenami, ktoré modernizácia a prispôsobenie nárokom a požiadavkám prirodzene prináša. Objavy a vynálezy využité v praxi v podobe nových technológií menia produkčnú funkciu a zvyšujú celkovú produktivitu práce. „*Hlavnou príčinou cyklického vývoja je technický pokrok a jeho využitie v praxi*“. (Vincúr, 2002, s.162).

Meno nesú podľa ruského ekonóma a predstaviteľa Novej Hospodárskej politiky (NEP) v Sovietskom zväze - Nikolaja Dmitrijeviča Kondratieva, ktorý vo svojich prácach podrobne popisoval svoje poznatky o úzkom súvisi medzi inováciami a vývoji ekonomiky. Celý súbor predstavil a priamo pomenoval až J.A. Schumpeter, rakúsko – americký ekonóm. Schumpeter ako jeden z najvplyvnejších vedcov v oblasti ekonómie, na základe poznatkov Kondratieva pomenoval, definoval a zoradil prvé tri Kondratievove cykly, ktoré sú:

- I. 1770 – 1840 (obdobie uhlia a pary),
- II. 1840 – 1890 (obdobie železníc a mechanickej výroby),
- III. 1890 – 1940 (obdobie elektriny).

Ide o tri viditeľne oddelené obdobia podložené konkrétnymi z hľadiska vývoja sveta veľmi revolučnými vedecko technickými pokrokmi. „*Dočasné zhluky veľkého počtu hlavných technologických inovácií v období recesie prispievajú k prudkému rastu tzv. riadiacich odvetví, a riadia druhú polovicu cyklu*“ (Chajdiak, 2005, s.95).

A. Strednodlhé cykly/ normálne cykly.

Ide o cykly, ktoré trvajú približne 6 až 11 rokov. V literatúre ich poznáme aj ako Juglarove cykly. Ich vznik a priebeh úzko súvisí so zmenami dopytu po investičných statkoch. Pod investičnými statkami si môžeme predstaviť napríklad stroje. Táto zmena má za výsledok výkyvy na celkovej ekonomickej aktivite, ktoré môžeme pozorovať v jednotlivých hospodárstvach. Takto ich zdôvodnil francúzsky ekonóm podľa ktorého je pomenovaný tento cyklický vývoj obsahujúci štyri fázy:

- oživujúca fáza,
- fáza rastu alebo prosperity,

¹ Kondratievove cykly zahrňujú základné fázy rastu a poklesu s periódou približne 50 rokov. Kondratiev pozoroval dva úplné cykly v 19. storočí a začiatok tretieho cyklu, ktorého zvrät prispel zrejme k hĺbke svetovej hospodárskej krízy – a práve tu Kondratiev správne určil celkovú tendenciu vývoja krízy. Najhlbšie krízy sa odohrali vždy v období Kondratievského poklesu cien, a naopak, dlhodobé expanzie sa objavujú v období Kondratievského rastu.

- fáza recesie alebo krízy,
- fáza depresie alebo stagnácie.

Túto faktami podloženú teóriu sme mohli pozorovať v praxi napríklad medzi poslednou krízou v USA z roku 2001 a ďalšou krízou súvisiacou s americkými hypotékami 2008 – 2010. (TASR, 2019)

B. Krátke cykly

Sú to cykly, ktoré trvajú približne iba 3 až 5 rokov. Často sú nazývané aj Kitchinove alebo Mitchelove cykly. Charakterizovať ich môžeme ako cykly, ktoré zapríčiňujú sezónne výkyvy napríklad v oblasti poľnohospodárstva, kde môžeme pozorovať výrazné rozdiely medzi produkciami medziročne, respektíve medzi sezónami vplyvov vonkajších nepredvídateľných vplyvov akými sú počasie a s tým súvisiaca kvalita a úrodnosť pôdy. Krátkodobé cykly môžu byť tiež zapríčinené napríklad sezónnymi výkyvmi v oblasti cestovného ruchu.

Tieto dopady spôsobujú zmeny reálneho agregátneho dopytu, ktoré majú za výsledok výrazné výkyvy v ďalších odvetviach v dôsledku zmeny stavu zásob, materiálu, medziproduktov a hotových produktov v najdôležitejších odvetviach hospodárstva (Matoušková, 2021, s. 17)

Keď berieme všetky typy cyklov do úvahy prideme na to, že jednotlivé typy cyklov – dlhé, strednodlhé a krátke cykly jeden s druhým veľmi úzko súvisia a v niektorých cykloch zo seba vychádzajú a prelínajú sa. K tomuto záveru prišiel aj A. Schumpeter, ktorý tvrdí, že by „neexistovali jeden bez druhého.“ Zároveň tvrdí, že tieto cykly môžeme zapísať aj nasledovnými rovnicami:

- 1 Kondratievov = 6 Juglarových cyklov,
- 1 Juglarov = 3 Kitchinove.

Ich body zvratu, dno alebo vrchol, je možné, že sa budú v konkrétnych prípadoch prekrývať a súhlasí jeden s druhým alebo sa v tesnej blízkosti míňať. Ich vychádzanie jedného z druhého si môžeme predstaviť aj tak, že Kondratievov cyklus je v určitom období v slabšej krízovej fáze, to na druhej strane nemusí ihneď značiť o tom, že je Kitchinov alebo Juglarov v kríze tiež. Práve naopak, Kitchinov a Juglarov môže byť vo fáze poklesu Kondratievoveho cyklu vo veľmi pozitívnom vývoji a opačne.

2. Šokové situácie/ vznik a vývoj hospodárskej krízy

Ako vyplýva z vyššie uvedených faktov pojednávajúcich o hospodárskom cykle, ekonomika sa vyvíja v amplitúdach, ktoré sa po určitom čase opakujú a vytvárajú celý systém ekonomických cyklov.

V praxi však zažívame aj situácie, ktoré sú nepredvídateľné a navyše dokážu spôsobiť veľké straty. Takýchto udalostí by sme naprieč rokmi vedeli vymenovať hneď niekoľko. Ako jednu z takýchto jednorazových epizód tohto charakteru, ktoré svojimi dôsledkami zasiahli do vývoja svetových dejín môžeme považovať aj napríklad *Veľkú Hospodársku krízu/ nazývanú aj Veľká depresia (30. roky 20.storočia)*. Za „Veľkú“ je považovaná odôvodnene. Pády na americkom trhu v prípade Veľkej Hospodárskej krízy spôsobili obrovské nezvratné problémy pre ekonomický vývoj nasledujúcich desaťročí. Práve takéto z pohľadu ekonóma obrovské a nečakané katastrofy sú hlavnou témou tejto bakalárskej práce.

2.1. Veľká Hospodárska kríza/ nazývaná aj Veľká depresia (30. roky 20.storočia)

Burzové krachy nejde dopredu predpovedať a zahrávanie sa s týmito finančnými nástrojmi má v každom prípade „šarlatánsky charakter“ dodáva vo svojom diele „Finance po krízi“ ekonóm Pavel Kohout. (KOHOUT, 2010, s.161). Americké hospodárstvo bolo svojím spôsobom v 30. rokoch 20.storočia na dobrej ceste. Situácia bola z pohľadu ekonómov veľmi pozitívna a vyhliadky do budúcnosti boli jasné. Ochota investovať bola vysoká, investori videli krivky rásť a tak boli optimistickí.

Písal sa rok 1929 a experti na investičnom trhu v USA pozorovali neobyčajné pády akcií, ktoré vyvolali neistoty v tom, čo prichádza. V stredu 23. októbra klesli akcie v USA o necelých 6%. Nasledujúci deň klesol dokonca aj Index Dow Jones pod úroveň 3,2%. Vtedy už varovali viacerí odborníci vládu USA o možných dôsledkoch, keďže tieto neočakávané avšak markantné úpadky na americkom investičnom trhu predpovedali prichádzajúcu katastrofu. Situácia vyústila v udalosti v dejinách známu ako „Veľká hospodárska kríza“.

„Platobná neschopnosť a nútené predaje akcií obchodníkov s cennými papiermi a bankami mali za dôsledok ešte väčší pokles akcií, čo vyústilo v pokles hodnoty akciových portfólií vo vlastníctve bánk, podnikov a jednotlivcov.“ (KOHOUT, 2010, s.162.) Okrem pádov akcií bolo v tomto prípade prítomné silné previazanie komerčného a investičného trhu. Postihnutí touto krízou boli v podstate všetci. Obdobie okolo Veľkej depresie bolo všade veľmi citel'né, krajiny boli rozpoltené, čo bolo nanešťastie plodnou pôdou na nástup Hitlera v Nemecku a následnú 2. svetovú

vojnu, ktorá prakticky túto krízu ukončila, keďže následný veľký dopyt po tzv. „vojnovom tovare“ spôsobil raketový stúpajúci charakter krivky rastu.

Priebeh situácie na finančnom trhu z októbra 1929 mali za následok konkrétne tieto udalosti (spracované podľa KOHOUT, Finance po krizi, 2009):

- medzi 1929 a 1932 pokles HDP o 30%,
- medzi 1932 – 1935 nezamestnanosť neklesla pod 20% vid'. TABUĽKA 1 pod textom: (v niektorých špecifických odvetviach dosahovala až neuveriteľných **80%**),
- počet bankrotov cca 10 000 podnikov.

Tabuľka 1 Miera nezamestnanosti počas Veľkej depresie v 30. rokoch 20. storočia/

KRAJINA	MIERA NEZAMESTNANOSTI V %
SPOJENÉ ŠTÁTY (USA)	25%
VEĽKÁ BRITÁNIA (VB)	21%
Holandsko	27%
Švédsko	24%
Nórsko	33%

Zdroj tabuľka 1: Vlastné spracovanie podľa (Matoušková, 2021, s. 9-10)

Výnimočné na depresii ekonomiky v tom období, bola neriešiteľnosť situácie, ktorá bola signifikantná a ani jeden z najslávnejších ekonómov J.M. Keynes, ktorý ju bližšie popisuje v diele Všeobecná teória zamestnanosti. V diele vyjadril názor, že trhový mechanizmus sa v určitých situáciách dostane do takých problémov, že nie je sám sebou regulovateľný. Hovorí, že v takom prípade je potrebné „stimulovať agregátny dopyt prostredníctvom fiškálnej a monetárnej politiky“ (MATOUŠKOVÁ, 2021, s. 10). Keynes tvrdí, že toto je treba podstúpiť aj za cenu možnej rastúcej inflácie, ktorá nie je spravidla pozitívnym javom. Taktiež popisuje, že za prijatia týchto opatrení, kedy trh nie je schopný samoregulácie, je treba očakávať možné deficity štátneho rozpočtu.

2.2. Španielska chrípka

Medzi ďalšiu z najnegatívnejších udalostí podobnej COVIDU – 19 zase z iného „medicínskeho“ hľadiska zdravia figuruje aj tzv. „Španielska chrípka“, s konečným počtom obetí približne okolo 17,9 milióna. Túto chrípku bolo možné často počuť skloňovanú spolu s pandémiou COVID – 19 v posledných troch rokoch. Táto neúprosná vlna v podobe vírusu prišla ihneď po skončení 1. svetovej vojny. Preto v ekonomickom ponímaní je pomerne ťažké oddeliť následky pandémie osobitne tým, že tieto dve udalosti, ktorými je v prvom rade vojna a v druhom rade pandémie, boli z hľadiska času veľmi úzko prepletené.

Zároveň ekonomické dopady pandémie v roku 1919 sa nedajú porovnať s dopadmi, aké konštatujeme za pandémie COVIDU- 19. Ide najmä o to, že svet bol v tej dobe minimálne globalizovaný, tým pádom bolo jasné, že niektorých trhov, ktoré boli vtedy takmer úplne oddelené od ostatných krajín sa to pomaly ani nedotklo. Taktiež dnešný pohyb tovarov po svete je neuveriteľne dynamický, čo taktiež spôsobí, že choroba sa šíri evidentne rýchlejšie.

V dejinách evidujeme ešte ďalšie dve pandémie výrazne podčiarknuté počtom obetí a tými sú:

- Ázijská chrípka – 1,1 milióna obetí,
- Hongkonská chrípka – 1 milión obetí. (HABERL, 2020)

2.3. Pandémia COVID – 19

Po preskúmaní oboch „Španielskej chrípky“ aj „Veľkej depresie“ nachádzame z oboch udalostí určitú spojitosť medzi dvomi menovanými vyššie a najviac aktuálnym COVIDOM-19. Vypuknutie celosvetovej pandémie COVID-19 považujeme ako jednu z najaktuálnejších tém dnešného sveta. Je tomu tak vzhľadom na všetky zmeny, ktoré táto vírusová invázia priniesla. V čase, keď píšem tieto riadky už Svetová zdravotnícka organizácia zrušila všetky opatrenia smerom proti tomuto šíriacemu sa vírusu. Čiže v dnešných dňoch už ekonomika funguje bez opatrení vydaných vládou, ktorá v čase pandémie regulovala spolu s ostatnými poverenými štátnymi orgánmi vydané opatrenia a regulácie proti šíreniu pandémie COVID-19. Z toho vyplýva, že ekonomika v tom čase bola svojím spôsobom riadená mimoekonomickými silami, čo je výrazný rozdiel oproti tomu, ako za normálnych okolností trh a hospodárstvo funguje.

Pandémia COVID-19 začala svoje podoby črtať v decembri v roku 2019. Prvé zmienky o nákaze novým korona vírusom boli v Číne, konkrétnejšie v meste WU-CHAN. Tento vírus sa začal rapídne šíriť naprieč svetom a začal ihneď priamo ovplyvňovať celé fungovanie ľudstva po všetkých stránkach, ktoré si dokážeme predstaviť. Po prvých niekoľkých náročných týždňoch sa z tejto nákazy vyformovala celosvetová pandémia. Prakticky neexistovalo miesto na svete, ktorého by sa to nedotklo. Spočiatku neboli jednotlivé zložky štátu veľmi pripravené na takýto núdzový stav, preto vláda hľadala odpovede na všetky otázky spojené s výskytom nového vírusového ochorenia. Dopady pandémie COVID - 19 sa prakticky hneď odzrkadlili na spomalení ekonomickej aktivity v jednotlivých odvetviach. V niektorých odvetviach dokonca prišlo aj k chvíľkovému úplnému vypnutiu. Všetky tieto skutočnosti sprevádzali následne výrazné prepady na burzách/ finančných trhoch. Prudkému prepadu kriviek dovedy pozitívne sa vyvíjajúcich ekonomických ukazovateľov sa nevyhli ani najväčšie ekonomiky sveta ako Čína, USA a tiež najsilnejšie ekonomiky EÚ a bolo jasné, že táto bude drahá pre všetkých a bude ešte dlho doznievať.

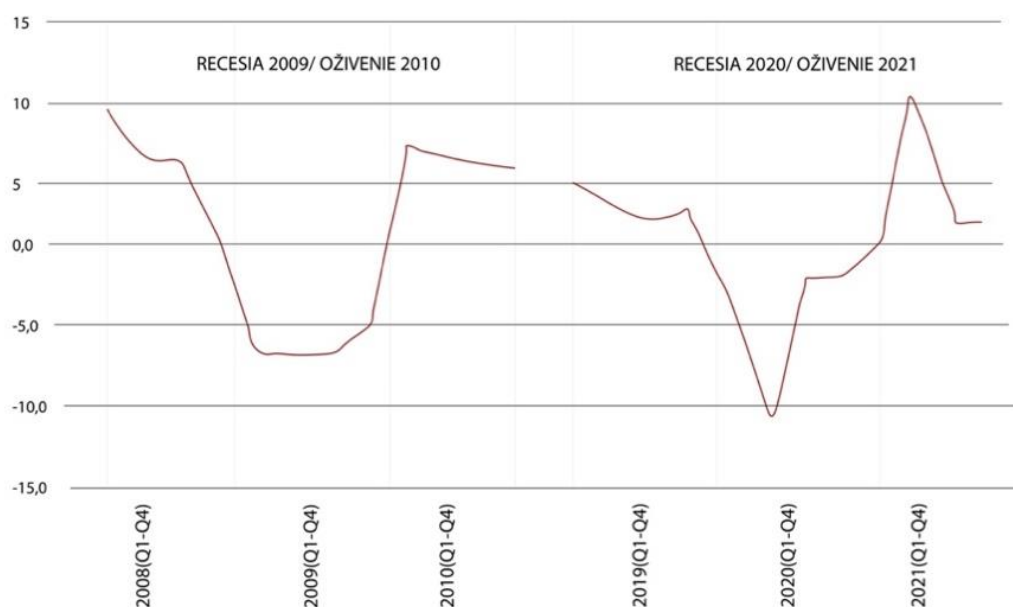
Na území Slovenska bol zaznamenaný prvý prípad nákazy v marci 2020. Od tohto dátumu vláda Slovenskej republiky v súčinnosti so všetkými ministerstvami a ďalšími poverenými orgánmi prijímala postupne prísne regulácie proti šíreniu nákazy. Prijaté boli najprv hlavné opatrenia v zdravotnej oblasti na zamedzenie šírenia pandémie. Krátko potom prišli aj opatrenia sústredené na pomoc ekonomiky Slovenska. Išlo napríklad o pomoc tým najviac postihnutým podnikom, zamestnávateľom a domácnostiam resp. zamestnancom. Finančná pomoc bola poskytovaná, či už zo štátneho rozpočtu alebo išlo o rôzne návratné finančné zdroje poskytované finančnými inštitúciami. Týmto spôsobom štát zabezpečil udržať relatívne stabilné fungovanie hospodárstva. (BLAHUŠIAKOVÁ, 2021, predslov)

Najvýraznejšie prepady zažila ekonomika v prvých troch kvartáloch roka 2020. V tom období závisela aktivita na trhu výlučne od vydaných obmedzení vládou, tým pádom všetky jeho subjekty boli výrazne obmedzené. Inak to nezostalo ani počas zvyšku roka 2020. Táto recesia priniesla pre svet ekonomiky úplne nové situácie a viaceré zmeny s ktorými sa bolo treba vysporiadať. Ekonómovia zostávali však vskutku pozitívni a prítomné boli vyhliadky do roku 2021 na znovu naštartovanie ekonomiky a spustenie ozdravnej fázy po období krízy.

2.4. Porovnanie krízy v rokoch 2007 -2010 a krízy v rokoch 2020 - 2021

Hlavným podnetom k spusteniu finančnej a neskôr celosvetovej krízy v rokoch 2007 – 2010 bola situácia na americkom hypotekárnom trhu. Naopak, z vývoja začiatku roka 2020 bolo jasné, že práve pandémia bude hybnou silou prečo sme zažili tú v rokoch 2020 – 2021.

Graf 2 Porovnanie dvoch kríz 2009/ 2020

Zdroj graf 2 Vlastné spracovanie podľa grafu (MORVAY, 2021, s.7)

Keď čítame z grafu, je pomerne jasne vidieť, že situácia v rokoch 2020 – 2021 bola vo viacerých bodoch na krivke odlišná. Ekonomická kríza v prvej dekáde 21. storočia bola hlboká – krivka sa zdržiavala pod rastom -5 takmer rok. Zároveň však môžeme konštatovať aj oveľa plynulejší a konštantný rast od Q4 v roku 2009 až po Q2 2021. Týmito dvomi črtami ju vieme zreteľne odlíšiť od priebehu krízy minulého roka. Pandemická kríza sa dotkla sedla/ dna iba na chvíľu a krivka v ňom nezotráva príliš dlho. Spolu s uvoľňovaním striktných opatrení sa krivka od dna prudko odráža hore. Ibaže tento prudký rast netrval dlho. Počet nakazených začal s väčším pohybom ľudí opäť prudko narastať, čo znamenalo nútené navrátenie niektorých opatrení do praxe. To spôsobilo zastavenie oživovania ekonomiky a krivka mala opäť tendenciu klesať.

Rovnako zaujímavý je pohľad na krivku vývoja HDP. Karol Morvay s kolektívom v diele „Hospodársky vývoj Slovenska 2021“ popisuje zaujímavú analýzu, a to rozdiel medzi SR a ostatnými vyspelejšími ekonomikami EÚ v kontexte relatívnej konvergenzie. Tvrdí, že Slovensko pripomína tzv. pascu stredného príjmu, keďže HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily dosahoval výšku 68% priemeru EÚ 27 (rok 2007). Slovensko po pandemickej kríze dosiahlo rovnaký výsledok, čo je podľa Morvaya jasne negatívnym javom. Hovorí, že pomocou PZI (priame zahraničné investície), preberaniu vyspelých technológií zo zahraničia a ďalších je možnosť sa tomu v budúcnosti vyvarovať.

3. CIEĽ A METÓDY PRÁCE

Cieľom bakalárskej práce bolo sprehľadniť dopady pandémie COVID-19 na tri hlavné subjekty trhu Slovenskej republiky a následne tieto fakty porovnať s ďalšími vybranými ekonomikami Európskej Únie. Taktiež je cieľom práce zhodnotiť významnosť nameraných dopadov. V poslednom rade je cieľom predpovedať ďalší vývoj ekonomiky v blízkej budúcnosti a navrhnúť riešenia, ktoré by mohli byť efektívne do budúca pri podobnej šokovej situácii akou bola práve pandémie COVID-19. Úvod je venovaný charakteristike pandémie COVID-19, to znamená jej závažnosť zo ekonomického i zo sociálneho hľadiska. Obsahuje tiež základný opis skutočností, ktoré sa diali. Služi nám rovnako aj na objasnenie základných faktov a uvedenie do deja pandémie v rokoch 2020-2021.

Pri práci sú využívané viaceré metódy práce. Analytickú metódu bolo nevyhnutné využiť vo viacerých častiach práce. Prvým prípadom, kedy bola využitá analytická metóda práce, je spracovanie podrobnej analýzy hospodárskeho cyklu ako takého. Vzhľadom na to, že hlavnou otázkou práce je vplyv pandémie COVID-19 na financie krajín bolo nevyhnutné najprv ponúknuť v teoretickej časti, všeobecný pohľad na to, ako ekonomika funguje. Popísať jednotlivé časti cyklov a tak sa dopracovať k tomu, čo mohlo koronakrízu spôsobiť.

V aplikačnej časti práce sa pozornosť zameriava postupne na všetky tri subjekty, ktoré sú aktívnou súčasťou trhu. Nakoľko každý subjekt funguje inak, preto bolo nevyhnutné spracovávať jednotlivé subjekty v osobitných podkapitolách. Aplikačná časť práce sa začína štvrtou kapitolou a podkapitoly sú rozdelené nasledovne:

A. VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANCIIE ŠTÁTU,

V prípade štátu ide o zameranie hlavne na témy ako: Zdravie verejných financií Slovenska vplyvom koronavírusu, Cenový vývoj a miera inflácie na Slovensku vplyvom pandémie COVID-19, Zahraničný obchod a investície

B. VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANCIIE PODNIKOV,

V podkapitole podniky je zacielená pozornosť na oblasti ako je: Transformácia, vývoj a inovácia v podnikoch, Cashflow a likvidita podniku, Zamestnanci, pracovná sila podniku, Pomoc subjektom zo strany štátu, Návrhy riešení – ako do budúca pripraviť firmu na podobnú šokovú situáciu?

C. VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANCIÉ DOMÁCNOSTÍ,

Pri domácnostiach je pozornosť venovaná najmä témam ako je: Trh práce a zmena zamestnanosti s ohľadom na odvetvia, Ceny potravín a bývania, Životná úroveň EÚ – SR porovnanie pred a po COVIDE-19

Ako pomôcku pri výskume v tejto kapitole je využitá tzv. SWOT analýza. Ide o praktický a moderný spôsob práce s informáciami, keďže SWOT analýza ponúka prehľadný spôsob spracovávania veľkého množstva dát dokopy. Ide tabuľkový súhrn nasledovných stránok predmetu výskumu:

D. S = silné stránky,

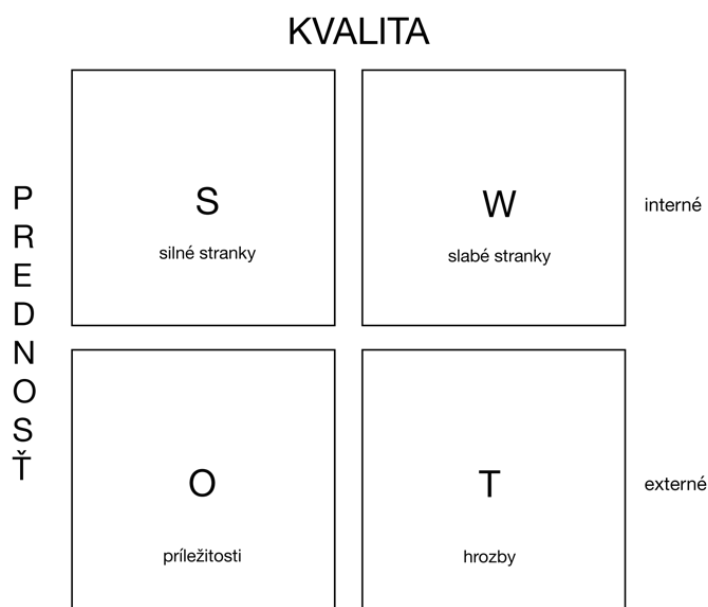
E. W= slabých stránky,

F. O= príležitosti,

G. T= hrozby.

V tomto prípade bola SWOT analýza realizovaná na všetkých troch pozorovaných subjektoch trhu. Ku každému subjektu je SWOT analýza skompletovaná osobitne, aby sme zachovali vysokú mieru prehľadnosti. Nižšie, vid'. Obrázok 1, je umiestnená všeobecná ukážka takejto analýzy a formy praktického zobrazenia silných a slabých stránok a tiež zobrazenie príležitostí a hrozieb v danej pandemickej situácii.

Obrázok 1 SWOT analýza, všeobecná ukážka

Zdroj 1 Vlastné spracovanie podľa SWOT analýz

Posledná časť práce ponúka porovnanie vplyvov COVIDU-19 na dve rôzne krajiny okrem Slovenska, ktoré je predmetom výskumu zvyšku práce. Na jednej strane sa pozeráme na dopady koronavírusu v susednej Českej republike. Ide o krajinu, ktorá je systémom aj celkovo veľmi podobná Slovensku, aj preto bola zaradená do práce. Na druhej strane sa výskum smeruje na oveľa vyspelejšiu severskú krajinu Dánsko. Táto krajina je zahrnutá za účelom ešte výraznejšieho vyzdvihnutia rozdielov naprieč krajinami.

V rámci rešerše v tejto poslednej, piatej kapitole obrátila hlavne na stránku Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj – OECD. Táto platforma ponúka širokú škálu informácií o jednotlivých krajinách. Informácie sú nielen aktuálne, ale navyše aj veľmi prehľadne spracované. Na základe čoho sa s nimi dá dobre pracovať a výsledkom je porovnanie krajín v tabuľke v podkapitole č. 5.3. Tento spôsob spracovania informácií na základe syntézy t.j. zhrnutia jednotlivých častí (informácie o jednotlivých krajinách) do jedného prehľadného celku resp. do podrobne prepracovanej tabuľky, bol pre mňa spôsob ako s informáciami efektívne naložiť a najmä tak vedieť efektívnejšie pomenovať súvislosti v budúcnosti.

V závere je zhodnotenie situácie na základe jednotlivých výskumov zo všetkých kapitol naprieč bakalárskou prácou. Zahrnuté sú ako porovnanie krajín a vplyvov, aké mala pandémia na ekonomiky. Taktiež sú súčasťou záveru vyhliadky do budúcnosti a ďalšie postupy, ktoré by mohli viesť k zlepšeniu v niektorých sférach najmä Slovenska.

4. VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANCIIE HLAVNÝCH SUBJEKTOV TRHU

Rozdelenie subjektov trhu na tri hlavné subjekty považujem za veľmi prehľadný spôsob ako zobrazit' v praxi zmeny, ktoré sa v spoločnosti udiali. Výskum je realizovaný v nasledujúcich troch čiastkových kapitolách, kde som pripravila zhodnotenie kľúčových vplyvov na všetky tri subjekty trhu:

- Štát – názov kapitoly: VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANCIIE ŠTÁTU
- Podniky a firmy – názov kapitoly: VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANCIIE PODNIKOV
- Domácnosti – názov kapitoly: VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANCIIE DOMÁCNOSTÍ

Trvalé (skoro dvojročné) pôsobenie pandémie COVID – 19 spôsobilo viacero vážnych problémov, s ktorými sa v posledných mesiacoch ekonomiky pasujú. Viaceré konkrétne náležitosti ukázali, že pandémia mala aj pozitívne dopady a východiská. Vo veľa prípadoch, či už išlo o podniky, alebo o fyzické osoby, to stálo subjekty veľa nových riešení, ktoré museli zároveň vedieť implementovať do praxe. Tým je myslená napríklad firma, ktorá musela kompletne prehodnotiť svoj spôsob podnikania a začať sa sústrediť iba na digitálny predaj. To je však iba jeden príklad z mnoho existujúcich zmien, ktoré vplyvom pandémie nevyhnutne vznikali.

V nasledovných kapitolách zhodnotíme konkrétne dopady a vplyvy pandémie COVID-19 na jednotlivé subjekty trhu.

4.1. VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANCIIE ŠTÁTU

Neistý vývoj financií slovenskej ekonomiky podložený svetovou pandemiou COVID -19 bol a stále je aktuálnou témou. Vplyvy vnímame hneď v niekoľkých konkrétnych oblastiach, ktoré sa priamo dotýkajú financií štátu.

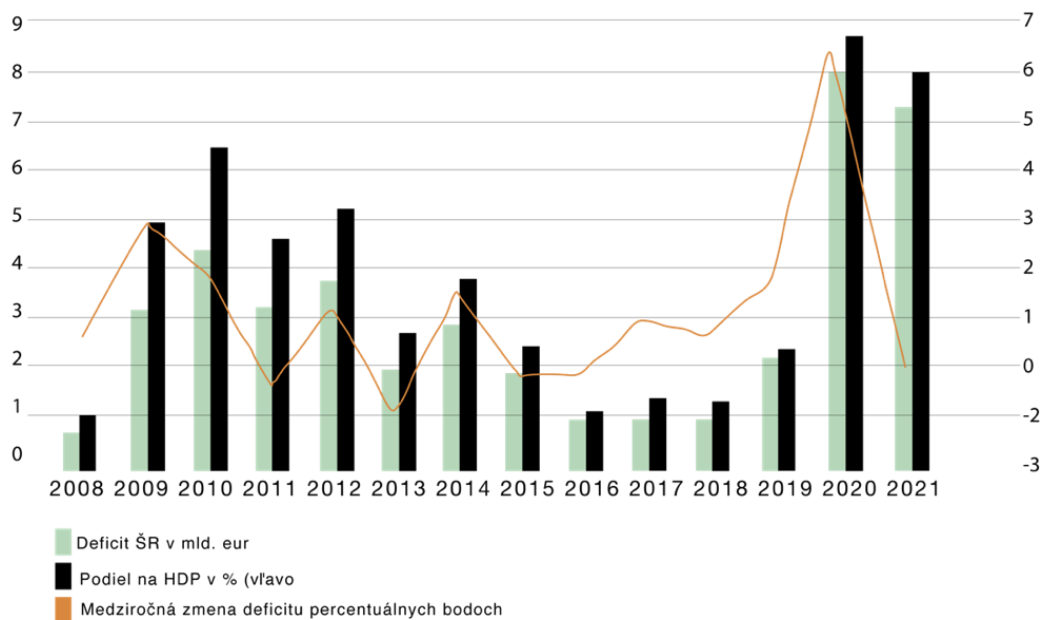
4.1.1. Zdravie verejných financií Slovenska vplyvom koronavírusu

Hrubý verejný dlh je jeden z ukazovateľov tzv. „zdravia“ národného hospodárstva. Ide o stav verejných financií, keď štátu neustále narastajú verejné výdavky a zároveň keď nie je dostatočný príjem do štátneho rozpočtu, potom nastáva situácia, že štát ide funguje ďalej na dlh, tzv. verejný dlh. Z hľadiska rozpočtu tiež vzniká tzv. rozpočtový schodok.

K dispozícii máme štúdiu „Vývoj hospodárenia štátneho rozpočtu v rokoch 2018 – 2021“ (MORVAY 2021, s. 90). Ide o spočiatku prehľadné spracovanie základných položiek rozpočtu. Môžeme tu sledovať prítomný výrazný pokles verejných príjmov. Tento fakt má za následok výrazný schodok v rozpočte. Druhým faktorom, ktorý spôsobil, že schodok rástol, boli výdavky, ktoré mali rovnako rastúci charakter. Štát bol v rámci pandémie jednou z mála schopných zložiek trhu, ktoré boli schopné pomáhať tým najviac postihnutým. Koniec koncov, toto je úplne automatická reakcia štátu v rámci možností vyspelej ekonomiky. Štátne zdroje boli alokované v odvetviach, podnikoch a jednotlivcoch, ktorí boli najviac postihnutými krízou spôsobenou úplným zastavením fungovania trhu najmä v roku 2020 a v časti roku 2021. Keď pozorujeme takýto výrazný nárast výdavkov a pokles príjmov, nedá sa očakávať odlišný vývoj ako pretavenie udalostí do deficitu štátneho rozpočtu, ktorý sa následne pretransformoval do dlhu centrálnej vlády. (MORVAY, 2021, s. 92)

V nasledujúcom grafe číslo 3 je pozorovateľný signifikantný pokles deficitu štátneho rozpočtu a tým pádom aj verejného dlhu po kríze v roku 2008 a v rokoch expanzie v rokoch 2016 – 2017 – 2018 – 2019. Ekonomická aktivita bola vtedy fakticky ustálená. Deficit, alebo v literatúre ho môžeme nájsť aj pod pojmom rozpočtový schodok, má v roku 2020 a 2021 turbulentný nárast.

Graf 3 Deficit štátneho rozpočtu v rokoch 2008 – 2021

Zdroj graf 3 Vlastné spracovanie podľa MORVAYA 2021, s. 92

4.1.2. Cenový vývoj a miera inflácie na Slovensku vplyvom pandémie COVID-19

Jedným z najvýraznejšie citelných problémov, bol vývoj cenovej hladiny. V roku 2021 sa odštartovalo obdobie, kedy Slovensko začalo výrazne čeliť tomuto nežiadúcemu fenoménu. Miera inflácie si vyžiadala veľa pozornosti, keďže bolo nameraných necelých 3,2% metódou CPI, čo bolo na míle ďaleko od nastavených cieľov v oblasti miery inflácie na najbližšie obdobie. Faktorov, ktoré spôsobili to, že sa cenová hladina takto vyvinula počas roku 2021, je niekoľko. Avšak je potrebné si uvedomiť, že táto hladina stále nie je až tak alarmujúca, keďže Slovensko stále nespadlo do zoznamu najvyšších hodnôt inflácie v krajinách EÚ. Keď sa pozrieme na prehľad inflácií v krajinách, vidíme, že v rámci krajín dosahujeme tzv. „iba“ strednú hodnotu, ktorá je prijateľná.

Príčin zvýšenej inflácie bolo niekoľko. Inflácia na Slovensku, ktorá sa vyšplhala cez 3%, mala pôvod najmä v tom, že bol náhle veľký nedostatok niektorých tovaroch a služieb, čo bolo výsledkom výpadkov výroby počas pandemických obmedzení a veľkých nárokoch spoločnosti a trhu v následne pomerne rýchle „spamätanie“, čo znamenalo veľký nárast na strane dopytu. Dopyt po tovaroch začal byť na ekonomiku po dlho mesačnej „odmlke“ príliš. Tým pádom sa táto náhla nútená obnova aktivity v odvetviach stala kameňom úrazu a práve ona bola výsledkom dnešných inflačných hodnôt. Ceny za tovary rapídne rástli s nimi priamo úmerne aj inflácia. Eurozóna krajinám výrazne pomohla v balansovaní na tzv. „prijateľných“ hodnotách inflácie ako je preukázateľné u nás. O niečo väčší problém mali krajiny, ktoré nie sú jej súčasťou. Keď porovnáme vysokú infláciu v Nemecku, s infláciou, ktorá bola prítomná v jednej z krajín, ktoré nie sú v Eurozóne, napr. s Poľskom, tu boli pozorovateľné nadpriemerné hodnoty inflácie. Podobne ako ECB, aj jednotlivé centrálné banky v týchto krajinách mali pomerne rýchlu reakciu. Zvyšovanie úrokových mier bolo jedným z aktov, ktoré prijali na pomoc ekonomike proti rastu inflácie. (MORVAY, 2021, s.71)

4.1.3. Zahranický obchod a investície

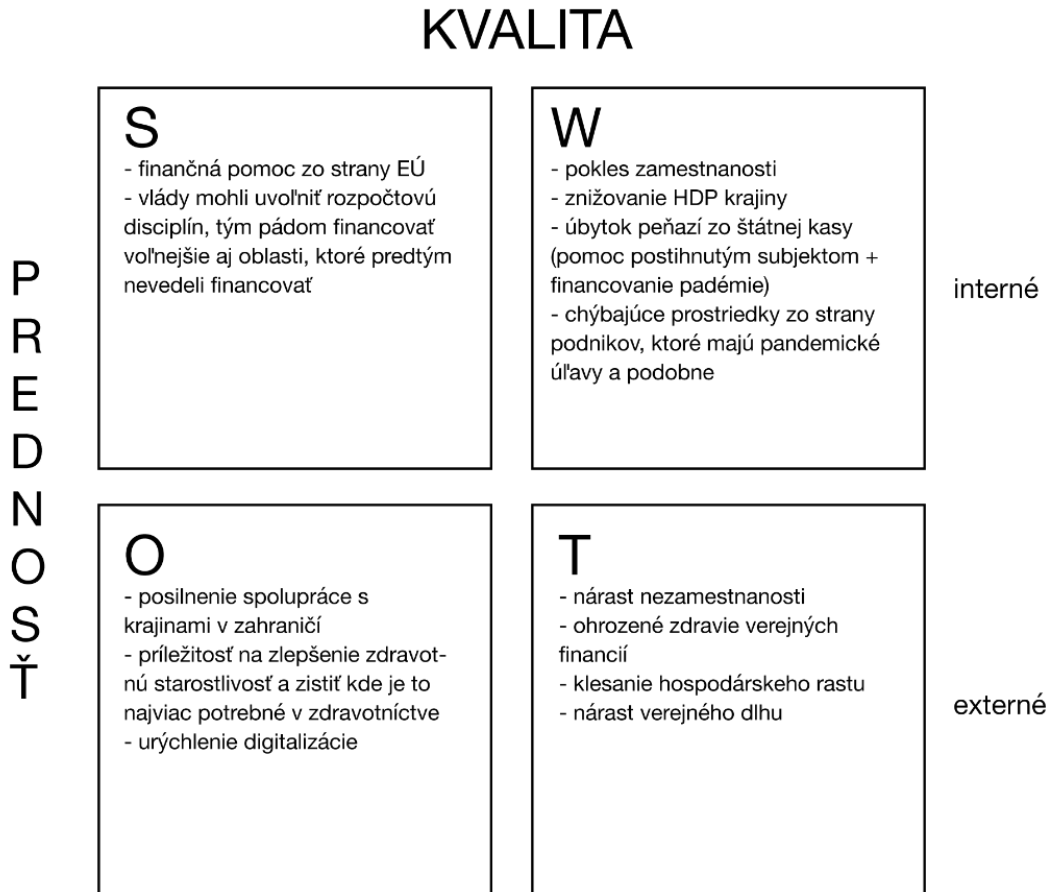
Ako je uvedené v teoretickej kapitole Fázy ekonomického cyklu môžeme povedať, že teória súhlasí s tým, čo očakávame v praxi. V tomto prípade ide o exportnú a importnú tendenciu Slovenskej republiky. Podľa Morvaya po výraznom poklese obchodovania Slovenska so zahraničím v priebehu roka 2020, prišlo v nasledujúcom roku, kedy sme začali vnímať expanzívne prvky ekonomiky k vysokému nárastu na strane dovozu a vývozu. Hodnoty zahraničného obchodu náhle prekonal predpandemické hodnoty. V tomto prípade sa jasne pozeráme na príklad teórie v praxi. Trhy sa naštartovali a v tejto ozdravnej fáze po hlbokej kríze začal kolobeh tovarov a služieb fungovať ešte lepšie ako pred pandemiou. (MORVAY, 2021, s.36)

Priame zahraničné investície (ďalej už len PZI) sú opäť neoddeliteľnou súčasťou fungovania našej ekonomiky. Ide o finančné prostriedky, ktoré plynú zo zahraničia. Majú často nefinančný charakter, keďže môže ísť napríklad o výstavby nových fabriek alebo závodov. Podobným a často spomínaným prípadom sú aj automobiloví investori, ktorí už v minulosti zainvestovali do vybudovania výrobných závodov u nás. Keď sa pozrieme na vývoj investičných projektov zo zahraničia od roku 2002, až 30% z nich sú projekty z automobilového priemyslu. Tieto investície sú zreteľným hnacím motorom našej ekonomiky v posledných rokoch. Avšak v období pandémie aj tieto viaceré rozbehnuté projekty PZI dostali červenú, keďže zahraniční investori, ktorí sa vo veľkej väčšine rozhodli ďalej zastaviť svoje ambície na našom území. Bolo to iba ďalším dôsledkom pandémie. Títo investori stratili viacero istôt v celom procese. Jedným z problémom bolo napríklad aj výrazné narušenie dodávateľských reťazcov, ktoré idú ruka v ruke s tými odberateľskými. (MORVAY, 2021. s.47). Mnohí veria, že pre našu krajinu sú PZI určite jednou z ciest rozvoja aj do budúcnosti. Vytvárajú sa tak nové pracovné miesta a tieto podniky vytvárajú nové priaznivé prostredie pre občanov Slovenskej republiky. Súčasťou je tiež povinnosť miest, obcí vybudovanie infraštruktúry okolo týchto podnikov. Bohužiaľ treba tiež konštatovať, že v dnešnej dobe je viacero nepriaznivých situácií, ktoré majú vplyv na tieto investície. Ide o vojnu na Ukrajine, ktorá ukrojila veľkú časť obchodu s Ukrajinou a Ruskom. Taktiež môžeme za jeden z problémov vývoja považovať energetickú krízu, ktorá môže viesť k výrazným zníženiam produkcie pre podniky vo viacerých odvetviach.

4.1.4. SWOT ANALÝZA ŠTÁT AKO SUBJEKTU TRHU

Obrázok 2 SWOT ANALÝZA SUBJEKTU ŠTÁT AKO SUBJEKTU TRHU

SWOT analýza štát

Zdroj 2 Vlastné spracovanie SWOT analýzy do tabuľky

4.2. VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANČIE PODNIKOV

V druhom rade mala pandémia vážne dôsledky aj na druhý sektor, a to na podniky Slovenska. Či už boli tieto dopady pozitívne, alebo negatívne, bolo ich množstvo. Pozornosť bude v ďalších podkapitolách venovaná najmä podnikom a konkrétnym problémom/ zmenám a konkrétnym ukazovateľom, ktoré COVID-19 priamo ovplyvnil respektíve zmenil.

4.2.1. Transformácia, vývoj a inovácia v podnikoch

Ako bolo spomenuté v kapitole 1, v čase krízy sa na trhu rozdeľujú subjekty medzi silné a slabé. Silná firma takéto finančné zemetrasenie ako počas krízy zažíva prežije a po následnom opätovnom naštartovaní jej aktivity funguje prakticky ako pred krízou. Na opačnej strane existujú podniky, ktoré ani za normálnych okolností, keď má ekonomika stúpajúci charakter, neprosperujú tak ako by chceli. Preto je kríza pre ekonomiku v princípe veľmi ozdravný proces, keďže takéto podniky nie sú priaznivými subjektami pre pozitívny trhový vývoj. Tým pádom môžeme tvrdiť, že pandémia v určitom smere pomohla trhu sa takýchto neschopných podnikateľských subjektov zbaviť.

Transformácia podniku bola jednou z ciest ako vyjsť z pandémie s podnikom, ktorý z nej profituje. Pochopiteľne to v niektorých podobách podnikov nie je jednoduché. Samotný prechod podniku na pôsobenie v úplne inom sektore podnikania ako predtým je náročný proces. Znamená to množstvo, či už schopností, vedomostí alebo tiež skúseností, ktoré prispievajú k tomu sa rýchlejšie zorientovať v novom odvetví. Takýto kompletne transformačný proces bola jednou z možností ako vznikali cez pandémiu nové podniky. Avšak na druhej strane, mnoho podnikov nie je schopných podstúpiť také množstvo zmien a prakticky začať odznova.

Pandémia výrazne prispela aj k urýchlenej inovačnej činnosti v podnikoch. Či už išlo o nové automatické linky na výrobu, ktoré nepotrebovali fyzicky prítomných zamestnancov, alebo išlo o nové technologicky lepšie dotiahnuté informačné systémy na komunikáciu medzi podnikom a spotrebiteľom na diaľku. Prítomné inovácie boli neoddeliteľnou súčasťou pandémie. Tento dopad pandémie označujeme ako jeden z tých najpozitívnejších.

Treba však určite poznamenať, že aj v tomto smere máme ako krajina stále rezervy. V zahraničných podnikoch sa inovuje dynamickejšie. Na Slovensku je viacero problémov spojených s tým, že v tomto smere zaostávame. Ide zväčša o problémy spojené s financiami. Odhliadnuc od ďalších koreňov súčasného stavu v tejto problematike je finančné zastrešovanie inovácií stále dominujúcim atribútom. (MORVAY 2021 s.24 – 25).

4.2.2. Cashflow a likvidita podniku

Cashflow a likvidita podniku. Oba pojmy by mali byť v prioritách sledovanosti v podnikoch na prvých priečkach. Podávajú prakticky obraz o tom, ako sa podniku v ohraničenom časovom období darí a či prosperuje. Ukazovatele na navzájom prelínajú, avšak každý opisuje niečo odlišné.

Cashflow ponúka veľmi prehľadnú a efektívnu formu pre podniky ako kontrolovať pohyb peňazí v podniku. Treba vyzdvihnúť, že pandémia ukázala dôležitosť sledovania tohto ukazovateľa v čo najkratších časových intervaloch, aby sa zachovala presnosť - najmä z hľadiska stability v šokovej ekonomickej situácii, ktorou bola aj samotná pandémia. Zároveň aj za normálneho priebehu je pre podnik generovanie peňažného toku bežnými aktívami veľmi pozitívnou vyhlídkou pre podnik do budúcnosti. Takže či nastane šoková situácia, alebo nie, je toto sledovanie pre podnik výraznou výhodou pre všetky jeho aspekty.

Poučenie z pandemickej situácie pre firmy vieme konkrétne pomenovať v konkrétnych odporúčaníach:

- Udržiavanie stabilnej hladiny finančných zdrojov,
- Monitorovanie finančnej spôsobilosti podniku,
- Opatrnosť v súvislosti s rizikovými investíciami,
- Riadne zabezpečenie cashflow (bilancia medzi príjmami a výdavkami).

Likvidita je na druhej strane ukazovateľom, ktorý nám ukazuje, ako „likvidná“ je daná spoločnosť. Znamená to aj schopnosť firmy uhrádzať si svoje záväzky z krátkodobého hľadiska. Pri jej analýze podnik využíva niekoľko čiastkových ukazovateľov. Ide napríklad o obežný majetok, krátkodobé pasíva a tiež sem zahrňame súvahu (tržby, výdavky a výrobná spotreba).

4.2.3. Zamestnanci, pracovná sila podniku

Jednou z najpostihnutejších skupín, čo sú týka druhej skupiny subjektov výskumu, sú podniky. Ako súčasť podnikov musíme jednoznačne považovať zamestnancov podnikov, ktorí vo svojej podstate podnik tvoria. Zamestnanci sú osoby, ktoré v pracovnoprávných vzťahoch vynakladajú úsilie v podobe práce vo firmách na rôznych pozíciách. To naznačuje, že títo ľudia sú istým spôsobom závislí od výkonu podniku. Kríza znamená zamestnancov vo väčšine prípadov veľmi negatívne dôsledky, keďže mnohým podnikom klesajú výnosy. Výnosy idú ruka v ruku s produktivitou a krivkou rastu podniku. Všetky tieto atribúty majú počas krízy na klesajúcu tendenciu, čo môže vyústiť vo viaceré skutočnosti. Tými môže byť napríklad skrátenie pracovného času na minimum, čo je pre zamestnanca poberajúceho hodinovú mzdu fatálne. Menej odpracovaných hodín znamená nízku konečnú mesačnú mzdu a to môže viesť k postupnému znižovaniu kvality života zamestnanca.

Zamestnanci sa tiež museli prispôbiť viacerým novým postupom v podnikoch. Väčšinou sa to týkalo prechodu na rôzne inovatívne technologické postupy, ktoré zabezpečili spojenie aj v prípade neprítomnosti zamestnancov na pracovisku, ako je napríklad tzv. „homeoffice“ = práca z domu. Videohovory a rôzne virtuálne pracovné pohovory pomocou videí sa stali novou realitou. Pre podnik to bola tiež forma oveľa pružnejšej pracovnej sily, keďže mohli tak zamestnávať ľudí z celého sveta a tí pracovali vzdialene. Sú to prostriedky komunikácie, ktoré sa za normálnych okolností využívali veľmi zriedka. S týmto fenoménom prišlo aj tzv. „kumulatívne fungovanie“ priamo na pôde napríklad finančných firiem. Znamená to stav, kedy firmy vďaka pandémie prišli k záveru, že nepotrebujú také množstvo stále prítomných ľudí a tak sa v množstve firiem zaviedlo toto pravidlo, kedy sa zamestnanci striedajú na týždennej báze a na pracoviská chodia iba v dohodnutom intervale. Toto môže byť pre firmu obrovskou výhodou aj dnes, keďže tým pádom nepotrebuje také veľké priestory, čo pomáha znižovať firme náklady na fungovanie.

Pandémia rovnako spôsobila na trhu práce výraznú zmenu na strane dopytu. Najvýraznejšie tento jav vidno, keď sa zoširoka pozrieme na rôzne typy odvetví. Najviac z hľadiska dopytu po pracovných miestach kvôli pandémie utrpel napríklad sektor ubytovacích a hotelových služieb. V tomto odvetví prevláda do dnešných dní viditeľná neochota pracovať. Počas pandémie toto odvetvie utrpelo asi najviac spomedzi ostatných. Ubytovania boli najviac postihnutými miestami, keďže je to fakticky miesto, kde sa pokope stretáva množstvo ľudí a vláda si tak nemohla dovoliť v tej situácii tieto zariadenia nechať fungovať otvorené.

Na druhej strane v sektore IT záujem o prácu výrazne rástol a stále tento rast pretrváva. Je tomu tak vďaka flexibilita a vysokému dopytu po tejto profesii, čo nabralo obrovský zmysel odkedy sa začal svet výrazne globalizovať a digitalizovať. Prakticky každá jedna firma potrebuje IT podporu, či už ide o pekáreň, ktorá potrebuje skladový systém tovaru, alebo ide o logistickú firmu zabezpečujúcu prevoz tovarov naprieč kontinentom. Napriek tomu, že v posledných rokoch výrazne narastá počet vysokoškolsky vzdelaných IT špecialistov a zároveň aj ponuka pracovných miest rastie, aj v tomto prípade musia zamestnávateľia na trhu práce doslova bojovať o takýchto pracovníkov. Vyžaduje si to pripraviť pre budúcich zamestnancov priaznivé prostredie za pomoci rôznych foriem benefitov a balíčkov pre zamestnancov. Zamestnávateľom prakticky nezostáva nič iné, iba urobiť všetko preto, aby daného človeka nalákali práve do ich firmy.

V poslednom rade sa zamestnávateľia museli byť tými, ktorí svojich zamestnancov testovali na COVID-19 priamo na pracovisku pomocou testov, ktoré boli firmám pridelené štátom. Tento postup mal zabezpečiť, že sa zamedzí šíreniu vírusu. Taktiež bolo potrebné pre podniky dodržiavať ďalšie opatrenia týkajúce sa hygieny a chodu podniku, aby sa predchádzalo nákaze. Podpora podnikov zo strany štátu

4.2.4. Pomoc subjektom zo strany štátu

V čase pandémie bolo jednou z hlavných priorít národného hospodárstva okrem iného pomoc podnikateľským subjektom, aby štát udržal trh živý a funkčný. Na oficiálnej stránke pandémie COVID-19 sprostredkovanou štátnou správou www.korona.gov.sk² bolo možné nájsť pravidelne aktualizované informácie ohľadom finančnej aj inej pomoci podnikom. Boli vytvorené štyri stupne pomoci rozdelené podľa významnosti ovplyvnenia ich podnikateľskej činnosti pandemiou COVID-19.

Obrázok 3 Sumarizácia pomoci podnikom

	TYP SUBJEKTU	NÁROK NA POMOC
1.	zamestnávateľom (vrátane SZČO, ktoré sú zamestnávateľmi), ktorí museli svoje prevádzky zatvoriť na základe rozhodnutia Úradu verejného zdravotníctva SR.	Ak patríte do tejto skupiny, môžete požiadať o príspevok na náhradu mzdy zamestnanca.
2.	SZČO, ktoré museli svoje prevádzky zatvoriť na základe rozhodnutia Úradu verejného zdravotníctva SR alebo im poklesli tržby o najmenej 20 % (resp. 10 % v marci).	Ak patríte do tejto skupiny, môžete požiadať o paušálny príspevok na náhradu straty príjmu zo samostatnej zárobkovej činnosti.
3.	zamestnávateľom (vrátane SZČO, ktoré sú zamestnávateľmi), ktorí udržia pracovné miesta aj v prípade prerušenia alebo obmedzenia svojej činnosti počas vyhlásenej mimoriadnej situácie.	Ak patríte do tejto skupiny, môžete požiadať o príspevok na mzdu zamestnanca.
4.	SZČO a jednoosobovým s.r.o., ktoré od 13. 03. 2020 nemajú žiaden iný príjem.	Ak patríte do tejto skupiny, môžete požiadať o príspevok na náhradu straty príjmu zo zárobkovej činnosti.

Zdroj 3 Vlastné spracovanie podľa presného znenia opatrení na www.korona.gov.sk

² <https://korona.gov.sk/pomoc-pre-firmy-a-szco/>

4.2.5. Návrhy riešení – ako do budúca pripraviť firmu na podobnú šokovú situáciu

Takáto nárazová kríza samozrejme znamená pre podniky výrazný šok z hľadiska ich finančnej, prevádzkovej ale i obchodnej pripravenosti podniku. Viaceré štúdie však počas COVIDU -19 ukázali, že toto obdobie taktiež ukázalo cestu, akou sa dá so situáciou pozitívne naložiť. Ukazujeme tým na zvýšené predaje na eshopoch, ktoré rýchlo zmenili svoje pôsobisko a nebáli sa vydať cestou digitálneho predaja. Rovnako, keď si zoberieme do úvahy ekonomiku Číny. Táto ázijská veľmoc prudko zvýšila produktivitu a obraty firiem napríklad v priemysle so zdravotníckymi pomôckami počas tejto doby neustále rástli. Takto využiť potenciál krízy je umením ako z nej vykľučkovať a zároveň z nej profitovať na tej najvyššej úrovni. Kríza veľmi praje subjektom trhu, ktoré sú obratné a prispôsobivé. Je to dôležitá vlastnosť podniku aj z dlhodobého hľadiska.

Podľa jednej zaujímavej štúdie z jednej z najväčších korporátnych firiem na svete KPMG , ktorá priniesla analytický súbor poznatkov o podnikoch. Vo svojej podrobnej štúdii hovorí o viacerých východiskových možnostiach respektíve o riešeniach pre firmy, ktoré môžu mať pozitívny vplyv pre budúcnosť podniku. Ide o nástroje napríklad ako:

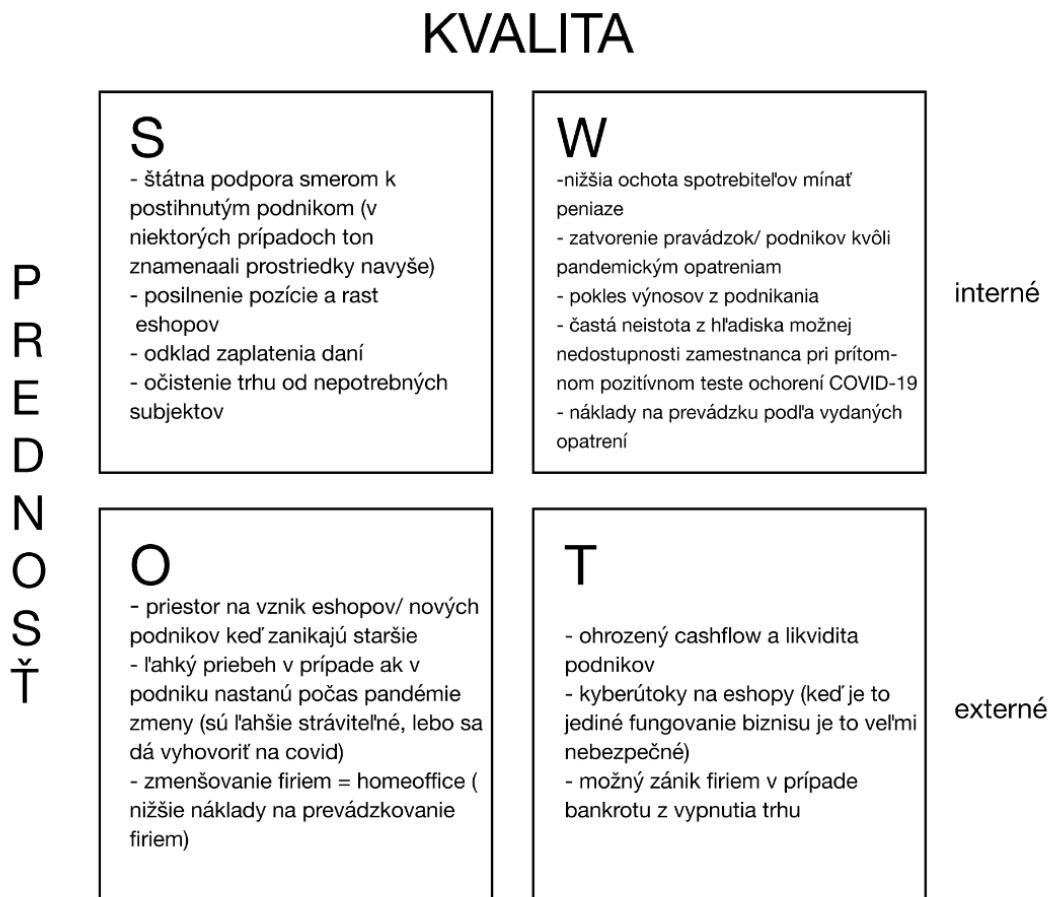
- a. efektívny marketing,
- b. internetový predaj tovaru a služieb
- c. zlepšenie dodávateľskej siete (mať vždy v prípade výpadku plán B),
- d. efektívnejšia logistika,
- e. automatizácia (v prípade COVIDU -19 keď sa nemohlo pracovať automatické a poloautomatické linky zabezpečili aspoň čiastočnú produktivitu),
- f. umelá inteligencia ako budúcnosť (byť pri zákazníkovi čo najbližšie ako sa len dá).

(KPMG, 2021)

4.2.6. SWOT ANALÝZA PODNIKU. AKO SUBJEKTY TRHU

Obrázok 4 SWOT ANALÝZA SUBJEKTU PODNIKY AKO SUBJEKTY TRHU

SWOT analýza podniky

Zdroj 4 Vlastné spracovanie SWOT analýzy do tabuľky

4.3.VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA FINANCIE DOMÁCNOSTÍ

V nasledujúcej kapitole sú pozorovateľné viaceré zmeny vzniknuté pandemickou situáciou tentokrát na poslednom treťom subjekte trhu a to na strane domácností. Domácnosti, ako spotrebitelia na trhu, ktorí svoje prostriedky alokujú na trh pomocou investícií trhu, ktorý Nasledujúce strany budú venované viacerým konkrétnym aspektom tohto subjektu.

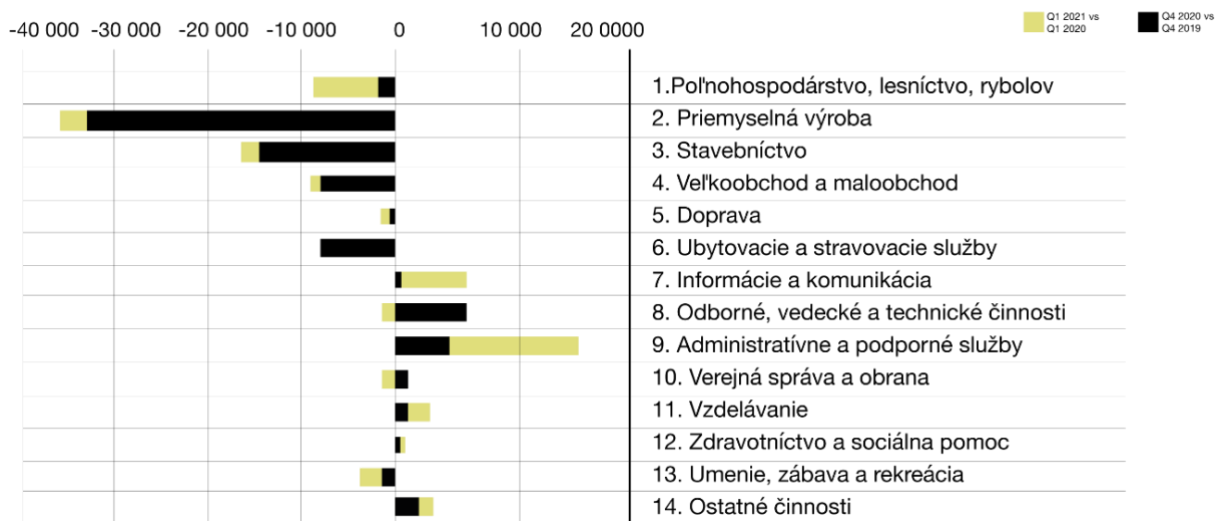
4.3.1. Trh práce a zmena zamestnanosti s ohľadom na odvetvia

Na trhu práce sme mohli pozorovať viaceré zmeny. „*Prekonávanie recesie nebolo spojené s výrazným zhoršením vývoja ukazovateľov trhu práce. To však neznamená, že by dopad na trh práce absentoval. Bol však iný ako pri recesiách z minulosti.*“ MORVAY (2021, s.6)

Slovensko zažívalo rastúci trend zamestnanosti sústavne od roku 2014 až do roku 2020, kedy sme zaznamenali prvé nákazy koronavírusom. S reakciou na nový vírus prišli aj odrazy na trhu práce, keďže začiatok pandémie prinieslo aj zavádzanie prísnych otvorení. Tieto opatrenia v mnohých prípadoch vyústili do zatvárania podnikov, čo ide ruka v ruke s prepúšťaním zamestnancov. Zamestnávať ľudí v prípade zatvorených prevádzok si mohli dovoliť iba finančne prosperujúce a stabilné podniky.

Komplexný pohľad na problematiku trhu práce a zamestnanosť nám vie ponúknuť sumarizačný graf všetkých najdôležitejších odvetví slovenského hospodárstva a zmeny počtu zamestnaných, ktoré nastali v jednotlivých odvetviach. V prvom rade treba určite zdôrazniť, že ide o súhrn hlavných odvetví. Ako hlavné ich môžeme považovať na základe počtu osôb zamestnaných v danom odvetví. V tomto prípade spracované sú dáta za odvetvia s 50 000 a viac zamestnanými osobami. Keď sa pozrieme na graf zmeny nezamestnanosti v jednotlivých obdobiach, je jasné ktoré odvetvia počas pandémie utrpeli najpočetnejšie straty a ktoré práve vynikali rastúcim počtom zamestnaných osôb. Odvetvie, kde vnímame najsignifikantnejšiu stratu, je jednoznačne priemyselná výroba, kde vidíme pokles cez mínus 30 000 zamestnancov celkovo. Táto klesajúca tendencia bola spôsobená vládnymi protipandemickými opatreniami, ktoré zahŕňali aj kompletne uzatvorenie závodov, kde pracovníci vykonávali prácu v interiéri. Pokles vnímame ako v poslednom štvrtroku roku 2020 v porovnaní s posledným štvrtrokom roku 2019 *(podľa grafu Q4 2020 vs. Q4 2019), podobne vidíme opäť ďalší mierny pokles aj v poslednom štvrtroku roku 2021 v porovnaní s posledným štvrtrokom roku 2020 *(podľa grafu Q4 2021 vs. Q4 2020). Rovnako sa bez zmien nezaobišli ani sektor stavebníctva, veľkoobchod a maloobchod, poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov a v neposlednom rade treba určite vyzdvihnúť ako jeden z najpostihnutejších sektorov ubytovacie služby.

Graf 4: Zmena zamestnanosti v jednotlivých odvetviach - prehľad za roky 2019 – 2021.

Zdroj graf 4: Vlastné spracovanie grafu podľa MORVAYA 2021 s. 57

Na opačnej strane grafu pozorujeme odvetvia, kde napriek rastúcim dopadom pandémie počet zamestnaných ľudí rástol. Vírus priniesol okrem iného aj nutnosť vývoja nových softvérov a ďalších administratívnych postupov, ktoré mali pomôcť tejto organizačnej stránke pandémie. Aj preto vidíme dramatický nárast pracovníkov v administratíve – tu ide najmä o zamestnancov štátnej správy, ktorí prispievali denne k hladkému chodu administratívnych záležitostí. Týmito dôvodmi je možno tiež podložiť nárast ľudí pracujúcich v odvetviach ako sú:

- Informácie a komunikácia (približne + 6000 zamestnancov),
- Odborné, vedecké a technické činnosti (rovnako približne + 6000 zamestnancov).

Všetky vyššie uvedené dáta majú priamy vplyv na chod domácností ako takých, keďže vývoj zamestnanosti v odvetviach ide ruka v ruku s trhom práce a ten vplýva na výsledný parameter, čím je príjem domácností a rovnako na životná úroveň.

4.3.2. Ceny potravín a bývania

Okrem trhu práce, kde vznikli viaceré zmeny, sa zmenám nevyhol ani trh bývania a nehnuteľností. Po spomínanom rapídnom inflačnom raste, ktorý sa začal v roku 2021, prakticky ceny všetkého nie len tovaru ale aj ponúkaných služieb na trhu začali turbulentne rásť. Inflačné tlaky začali byť vysoké aj napriek nasledujúcim skutočnostiam. Možno by sme si mysleli, že musíme očakávať jednoznačný rast cien bývania, keďže ceny bývania sú priamo závislé od viacerých cenových vývojev viacerých položiek. Na jednej strane za prakticky všetkými cenovými rastami môžeme hľadať ako rast ceny ropy Brent, ktoré keď stúpnu, odzrkadľuje sa to reťazovo ďalej na raste ceny prepravy tovarov a tým pádom na cene materiálov na výstavbu. Tie mali výrazný rastúci charakter najmä v druhej polovici roka 2021. Čo je zaujímavé na výskume, ceny samotného bývania/ nájmu

sa v pozorovanom období je, že ceny sa veľmi s postupom pandémie nemenia. Prečo tomu tak je? Vo svojom výskume hovorí Morvay pri otázke, prečo tak vzrástli ceny komodít, že odpoveďou je tzv. imputované nájomné. (MORVAY, 2021 s.77) Viacerí by boli z tejto odpovede prekvapení, no má svoje opodstatnenie, keď sa pozrieme na vývoj cien nehnuteľností a bývania celkovo. Keďže ide o hodnotu, ktorá slúži čisto na štatistické účely, v praxi sa s ňou nestretávame príliš často. Napriek tomu zohráva veľmi dôležitú úlohu v tomto smere, keďže ide o jednu z najdôležitejších položiek v spotrebnom koši, ktorý je následne využitý pri meraní inflácie pomocou metódy CPI. Pri tejto metóde je výlučne prispôbený spotrebný kôš spotrebiteľskému správaniu na Slovensku. Keď sa prispôbí spotrebný kôš, je jasne vidno rozdiel v meraniach inflácie medzi dvoma najpoužívanějšími metódami – CPI a HICP. Keďže pri HICP metóde sa nezohľadňuje spotrebiteľský kôš prispôbený Slovensku, ale využíva sa tu všeobecne zadaný priemerný kôš EÚ. Graf, ktorý túto situáciu popisuje na strane 79 v Morvayovej knihe Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2021. Inflácia na zahraničných trhoch priniesla značnú silu aj k nám, ktorá domácnostiam výrazne sťažila situáciu a celé fungovanie. Tento graf úzko súvisí aj rastom cien potravín u nás.

4.3.3. Životná úroveň EÚ – SR porovnanie pred a po COVIDE-19

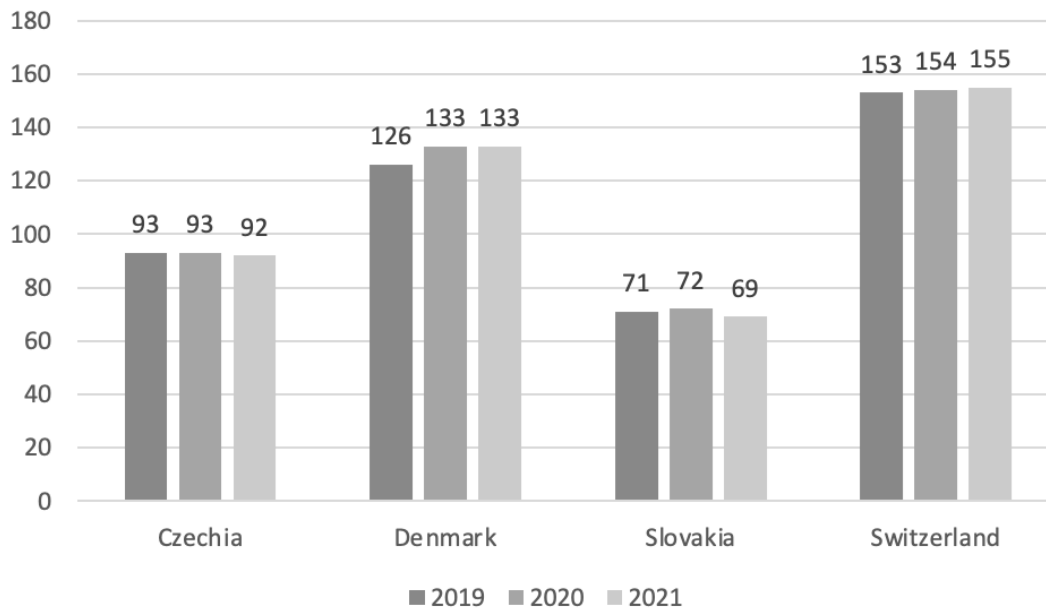
Životná úroveň je sekcia práce, ktorú som sa rozhodla spracovať v súvislosti s domácnosťami. Porovnávaná položka naprieč krajinami EÚ, ktorá zároveň veľmi jednoducho a jasne ilustruje, ako sa v danej krajine ľuďom darí. Na túto v celku presnú metódu na meranie životnej úrovne potrebujeme do pomeru nasledovné dve položky:

- Základná cena určitých tovarov a služieb,
- Príjem v krajine.

Životnú úroveň zobrazujeme v PPS³ - v grafe hodnoty vľavo. V tomto výskume hodnôt PPS naprieč krajinami môžeme vo všeobecnosti zhodnotiť, že hodnoty sú na veľmi podobnej úrovni ako pred pandémiou. Pozorujeme hodnoty popri všetkých meraných krajinách naprieč dvomi rokmi kedy nás ovplyvňovala pandémia a rokom 2019 pred pandémiou. Porovnáваме životnú úroveň v štyroch krajinách Európy: Českú republiku, Dánsko, Slovensko a Švajčiarsko. Na výrazne najvyššej úrovni žijú spomedzi krajín na grafe obyvatelia Švajčiarska. Následne vidíme na druhej priečke obyvateľov Dánska, ktorí sú na celkovo štvrtej priečke ak by sme brali do úvahy všetky krajiny Európy. V Česku a Slovensku ú hodnoty PPS o niečo negatívnejšie.

³ Spoločná národná mena nazývaná aj štandard kúpnej sily

Graf 5 Porovnanie životnej úrovne medzi vybranými krajinami

Zdroj graf 5 Vlastné spracovanie z údajov dostupných na EUROSTAT/
<https://ec.europa.eu/eurostat>

V rámci Slovenska pozorujeme na grafe mierny pokles hodnôt PPS u nás v roku 2021, kedy ekonomika Slovenska bola výrazne zasiahnutá pandemickými dopadmi. Podobný pokles vidíme aj v susednej Českej republike. Pandemické dôsledky mali v tomto smere vo Švajčiarsku skôr pozitívny vývoj resp. ľudia nepocítili nijaké zmeny v tomto smere, keďže vidíme, že hodnota PPS sa pohla až na hodnotu 155. Toto je tiež jeden zo znakov veľmi vyspelej ekonomiky, ktorá aj z takýchto situácií profituje. Podobný trend ako vidíme vo Švajčiarsku, môžeme pozorovať aj v Dánsku. Krajina, ktorá je v mnohých smeroch a svojou štruktúrou podobná Slovensku taktiež nezaznamenala pokles hodnôt. Pre Slovensko by mohli byť tieto dve krajiny výraznou inšpiráciou a príkladom fungovania krajiny na tej najvyššej úrovni.

4.3.4. SWOT ANALÝZA DOMÁCNOSTÍ AKO SUBJEKTU TRHU

Obrázok 5 SWOT ANALÝZA SUBJEKTU DOMÁCNOSTI AKO SUBJEKTU TRHU

SWOT analýza domácnosti

Zdroj 5 Vlastné spracovanie SWOT analýzy do tabuľky

5. Porovnanie dopadov vo vybraných krajinách (Česko a Dánsko)

Každá krajina na svete vychádza vždy v šokovej situácii ako bola aj pandémia COVID-19 z konkrétnych vybudovaných podmienok, v akých sa aktuálne nachádza. Tieto podmienky môžeme sledovať za pomoci pozorovania celkovej ekonomickej výkonnosti krajiny. Ide o celkovú výkonnosť a súčinnosť, alebo to môžeme nazvať aj efektívne fungovanie všetkých troch subjektov trhu a teda štátu, podnikov a domácností. K týmto trom sa v literatúre objavuje ako štvrtý subjekt zahraničie, ktoré taktiež zohráva významnú úlohu vo vývoji krajiny ako takej. Makroekonomicky vieme ekonomickú výkonnosť krajiny vyjadriť napríklad pomocou veličiny hrubý domáci produkt, teda HDP. Veličina, ktorá je zložená z množstva častí a tak odráža najkomplexnejší pohľad na ekonomiky jednotlivých krajín. (Lisý 2005, s.7-8) Niektoré krajiny na vyznačujú pozitívnejším vývojom v oblastiach vedy a techniky. Iné zase v iných sektoroch, ktoré sú pre danú krajinu najdôležitejšie. Najmä pre tieto prítomné rozdiely je vo výskume krajina ako Dánsko pozorovaná s krajinou ako je Česká republika a Slovensko, aby sme videli jasné rozdiely a vedeli ich posúdiť.

5.1. Dopad pandémie COVID-19 v Českej republike

Ako bolo spomenuté vyššie v tejto práci, koronavírus sa fakticky dotkol všetkého, čo sa vo svete dialo. V tejto podkapitole sa bližšie pozrieme na vplyv pandémie na rôzne sféry v susednej krajine. Česko je jednou z krajín, kde mal koronavírus dá sa povedať až brutálny dosah z hľadiska nakazených. V jeden moment dosahovali rekordy v počte nakazených naprieč Európou. Tieto nie veľmi pozitívne bilancie nakazených mali určite značný dosah aj na stav ekonomiky v Českej republike. COVID-19 z pohľadu českého priemyslu znamenal veľmi výrazný pokles produktivity v jednom z ich najsilnejších odvetví, ktorým je práve automobilový priemysel. Tento dopad mal veľmi podobné až rovnaké kontúry v porovnaní s poklesom produkcie automobilového priemyslu u nás počas a po odznení pandémie. V Čechách mala kríza automobilového priemyslu rovnaké vlastnosti ako narušenie dodávateľského reťazca, taktiež môžeme konštatovať výrazný pokles dopytu po týchto tovaroch, keďže autá počas pandémie jednoznačne neboli esenciálnym tovarom, ktoré by či už spotrebitelia, alebo štát nakupovali. Z rovnakých dôvodov trpeli aj ďalšie odvetvia strojárskoho priemyslu. Rovnako podľa výkazov návštevnosti hotelov a iných ubytovacích služieb taktiež utrpel vo veľkom aj český turizmus. Tento fakt mohol byť už zo začiatku pandémie jeden z tých najočakávanejších, keďže ubytovacie zariadenia boli naprieč krajinou uzatvorené. Ak boli niektoré otvorené, tak boli poskytované vypožičané štátu a to konkrétne na karanténne centrá pre obyvateľov, ktorí sa vracali zo zahraničia. V neposlednom rade treba spomenúť veľký nárast

produktivity vo farmaceutickom priemysle, ktorý počas pandémie fungoval na najvyššie možné obrátky. Toto odvetvie výrazne posilnilo aktivitu ekonomík väčšiny krajín na svete počas pandémie. Boli to najmä laboratória, ktoré pracovali na možnostiach ako chrániť ľudstvo pred nákazou. Všetky tieto súvislosti vyústili najmä v pokles HDP na obyvateľa niečo cez 3% v Českej republike vplyvom pandémie COVID-19.

Čo sa týka domácností a celkovej kvality života v Českej republike, porovnanie môžeme pozorovať bližšie v grafe na st. 36 v kapitole Životná úroveň. Česká republika je krajina s veľmi širokým portfóliom z hľadiska priemyslov. Nie je novinkou, že v Česku má zastúpenie skoro každý priemysel. Taktiež naopak ponúka výrazne lepšie podmienky z hľadiska vzdelania. Táto susedná krajina má našliapnuté na veľmi pozitívnu budúcnosť z hľadiska ukazovateľov, ktoré v posledných rokoch vykazuje. Česko má vo viacerých ohľadoch vo veľmi pozitívnom slova zmysle našliapnuté k veľmi pozitívnej budúcnosti z hľadiska viacerých veľmi rýchlo rozvíjajúcich sa odvetví. (DEPRETER, 2021)

5.2. Dopad pandémie COVID-19 v Dánsku

Dánsko je jednou z príkladných ekonomík pre ostatné krajiny. Aj preto je zahrnutá táto vyspelá severská krajina v tomto výskume vplyvov pandémie COVID-19 na financie vybraných krajín. Vláda sa v Dánsku rozhodla prijať už spočiatku vypuknutia pandémie veľmi radikálne obmedzenia proti šíreniu nákazy, ktoré však vláda po veľmi krátkom čase opäť uvoľnila. Obyvatelia fungovali opäť v normálnom režime a ekonomika sa po krátkom čase začala znovu oživovať. Toto mohla vláda urobiť aj kvôli tomu, že Dánsko bolo jednou z krajín, kde sa veľmi rýchlo začalo hromadné očkovanie proti vírusu COVID-19 a podarilo sa tak dosiahnuť veľmi rýchlo mieru zaočkovania okolo 80%. Aj vďaka týmto praktikám mohla krajina dosiahnuť veľmi jemný hospodársky pokles v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ. Podľa OECD rovnako k tomuto stavu napomohli aj nízke úrokové sadzby aj úverové záruky. Dánsko taktiež prijalo viaceré významné opatrenia na podporu podnikov a najmä prijala jeden mimoriadny balíček pre obyvateľov, s cieľom stimulovať súkromnú spotrebu, čo sa podarilo, keď sa na to pozrieme s odstupom času. (OECD, 2021)

Na stav Dánskej ekonomiky po pandémii sa môžeme bližšie pozeráť cez jednotlivé odvetvia významné pre dánsku ekonomiku. Ide o jednu z krajín, kde sa koncentruje najviac výskumných centier, tým ju môžeme považovať za jeden z najväčších ťahačov Európskeho farmaceutického trhu. Zároveň sme mohli počas pandémie pozorovať sústavný rast exportu farmaceutických výrobkov, najmä čo sa týka liečiv pre zvyšok sveta. Práve tomuto exportu môže Dánsko ako krajina vďačiť za iba mierne poklesy vo významných ukazovateľoch prosperity krajiny, ako je napr. HDP. Rovnako táto krajina z pohľadu odvetví vyniká v poľnohospodárstve. Konkrétne

v exporte živočíšnych výrobkov primárne z prasiat. Priemysel s ošípanými patrí pre Dánsko medzi tie najkľúčovejšie z pohľadu dánskeho poľnohospodárstva. Dokonca môžeme podľa Spravodajského portálu Slovenskej republiky tvrdiť, že Dánsko, je krajinou, kde počet ošípaných už v roku 2018 prevyšoval počet obyvateľov a to hneď dvojnásobne. (TASR, 2018)

Aj vďaka dlhodobému úspechu v týchto odvetviach sme mohli pozorovať iba veľmi mierny pokles HDP Dánska, okolo 2%. V porovnaní s ostatnými krajinami EÚ, kde bol meraný priemerný pokles HDP cez 3% je to výrazne menej. K tomuto prispela taktiež stála súkromná spotreba a tiež podľa OECD výrazne neklesali ani stavebné investície, ktorým určite pomohla do značnej miery aj štátna podpora Dánska. (OECD, 2021)

Navyše si Dáni výrazne polepšili v téme ekológie. Počas covidových rokov 2020 a 2021 sa im podarilo prijať dve výzvy, ktoré by mali Dánsko ako krajinu udržať v rebríčku krajín, ktoré sú najiniciatívnejšie z hľadiska znižovania ekologickej stopy v EÚ. Dánsko sa zaviazalo do roku 2020 znížiť emisie o 70% a taktiež sa zaviazalo dosiahnuť do roku 2050 uhlíkovú neutrálnosť. Všetky tieto opatrenia sú už dnes odrazené v praxi v Dánsku. Ako výrazná preferencia elektromobilov pri voľbe automobilov. Aj toto sú jedny z faktov, ktoré ukazujú, že Dánsko je vo veľa ohľadoch niekoľkými míľovými krokmi ďalej ako zvyšok krajín EÚ. (OECD, 2021)

5.3. Porovnanie všetkých troch vybraných krajín

Výsledkom štúdie medzi krajinami Európskej únie a teda Dánskom, Českom a Slovenskou republikou je tabuľka, ktorá ponúka prehľad zmien pri jednotlivých subjektoch trhu vplyvom pandémie COVID-19. Už z predošlých čiastkových analýz všetkých troch meraných krajín v jednotlivých odvetviach vidíme, že prítomné sú viaceré významné rozdiely na jednej strane medzi Dánskom a na druhej strane Slovenskom a Českom. V nasledovnej tabuľke sú vyobrazené zmeny v jednotlivých subjektoch. Zahrnuté sú tak pozitívne zmeny, ako aj negatívne zmeny.

Tabuľka 2 Porovnanie dopadu COVID-19 vo všeobecnosti medzi krajinami Česká republika, Dánsko a Slovensko

	štát	podniky	domácnosti
Slovensko	HDP pokles o viac ako 3%, prudko rastúca inflácia, zvýšenie verejného dlhu, výmena vlády a nejasnoti v ďalšom napredovaní krajiny	ubytovacie služby zažili veľký prepád, rast IT sektora, všeobecný ozdravný proces od nefungujúcich podnikov (ich bankrot a odstránenie z trhu), prepád automobilového priemyslu na dlhší čas	dynamické zmeny na trhu práce = negatívny dopad na domácnosti, obmedzenia podnikov na dlhý čas - strata zamestnaní, zníženie životnej úrovne
Česko	HDP pokles okolo 3%, prudko rastúca inflácia veľké nedostatky v ohľade na fungovanie vlády	prepád ubytovacích služieb, raketový rast v IT sektore, pokles v automobilovom a strojárskom priemysle	výrazné dlhodobé obmedzenia domácností v podobe zatvorených podnikov a nefungujúcich služieb
Dánsko	HDP pokles iba okolo 2%, výrazná podpora podnikov zo strany štátu, mierne rastúca inflácia, pokrok v téme ekológie počas covidového obdobia	veľmi optimálne udržanie exportu a importu počas COVIDU, podniky boli obmedzené iba veľmi krátky čas, skrachovali iba tie, ktoré už pred covidom mali veľmi obmedzené fin. prostriedky	domácnosti tu COVID pocítili veľmi okrajovo, po zavedení tvrdých opatrení, nasledovala tvrdá disciplína s ich dodržiavaním ale aj odmena v podobe rýchleho návratu do predcovidového života

Zdroj 6 Vlastné spracovanie podľa údajov z OECD

ZÁVER

Kríza spojená s celosvetovou pandémiou COVID-19 zo začiatku roka 2020 výrazne spomalila ekonomický rast na Slovensku ako aj v ostatných ekonomikách Európy a zvyšku sveta, čo potvrdzujú viaceré čiastkové štúdie, ktoré sa sústreďujú vždy na jednu konkrétnu oblasť naprieč prácou.

Ako bolo popísané v jednotlivých kapitolách praktickej časti práce, kríza sa dotkla všetkých troch hlavných subjektov v Slovenskej republike. Na štátnej úrovni prišlo k viacerým stratám najmä finančného charakteru, keďže štát poskytoval vo viacerých prípadoch finančné zdroje pre ostatné dva subjekty. Ekonomika Slovenskej republiky taktiež výrazným spôsobom utrpela škody z hľadiska rastu HDP, čo bolo iba výsledkom situácie vo svete. Vývoj u nás prakticky spravidla skoro vždy kopíruje vývoj zvyšku krajín EÚ. Je tomu tak najmä z dôvodu, že sme malou ekonomikou, ktorej existencia je závislá od exportu do iných krajín. Záujem o naše výrobky vonku klesli, nakoľko v tejto situácii prevyšovali obavy pred veľkým dopytom po službách a tovaroch.

Z hľadiska dopadov na podniky a firmy na Slovensku treba jednoznačne vyzdvihnúť dopad pomalej ekonomickej aktivity na naše najproduktívnejšie odvetvia. Práve do týchto odvetví, ktoré sú významnými nosnými piliermi v budovaní našej ekonomiky sa treba pozrieť, čo treba zmeniť, zlepšiť, respektíve urobiť úplne inak. Avšak tieto odvetvia a ich aktivita sa bude v budúcnosti len a len zvyšovať. Produkcia bude rásť a prioritou vlády je tieto odvetvia podporovať v čo najširšom slova zmysle. Tiež jednou z úloh vlády je takéto investície naďalej priťahovať na Slovensko. PZI sú pre nás veľmi kľúčové a potrebujeme ich určite prioritizovať aj v budúcnosti.

V súvislosti s domácnosťami sa pandémia najviac dotkla trhu práce, teda ponuky pracovných miest a hlavne celou zmenou štruktúry práce ľudí. Medzi krajinami sme na posledných stupienkoch, čo by mal byť nie iba negatívny výkričník pre vládu, ale zároveň aj motivačný faktor ako naštartovať pohyb Slovenska vpred aj v tomto zmysle. Jedným z riešení sú štrukturálne zmeny vo vzdelávaní, podľa inšpirácií z krajín, kde je vzdelávanie na najvyššej úrovni -napríklad Fínsko. Poskytovanie kvalitného vzdelávania od mladého veku znamená priestor pre zlepšenie celekovej kvality života, zamestnanosti, čo začína pri lepšie vzdelanom, respektíve kvalifikovanom obyvateľstve. Takéto obyvateľstvo môže priťahovať ešte viac zahraničných investícií, keďže bude personál kvalifikovaný natoľko, že bude firmách na vysokých pozíciách kto pracovať. Taktiež tento faktor zlepší ďalšiu meranú položku v práci, a to životnú úroveň.

Pandémia ešte výraznejšie ukázala problémy, ktorým musíme ako ekonomika čeliť. Jedným z nich je napríklad neschopnosť plne čerpať zdroje z eurofondov, to má za následok nedostatky v oblasti

inovácií v podnikoch, či už na štátnej, alebo na súkromnej úrovni. V porovnaní s ostatnými krajinami EÚ sme v inovatívnej činnosti jednými z najzaostalejších.

Keď to porovnáme s ostatnými meranými krajinami EÚ, určite vo viacerých ohľadoch stále zaostávame a nie je možno niektoré ukazovatele porovnať a usúdiť, že sme na tom rovnako. Ide napríklad o životnú úroveň v Dánsku. Porovnateľnejší vývoj vnímame napríklad v Českej republike. V porovnaní so stavom rozvoja ich ekonomiky, Slovensko výrazne zaostáva.

Ekonomiku a jej fungovanie vo všeobecnosti čaká ešte náročných pár mesiacov, prípadne rokov, podľa toho ako sa presne bude situácia vyvíjať a najmä aké prídu kroky zo strany EÚ. Z hľadiska cyklov by malo po tejto krízovej fáze nastať postupné ozdravovanie. Ozdravovanie si môžeme predstaviť v súvislosti s opäť zvýšenou ekonomickou aktivitou u nás i vo svete. To by malo u nás znamenať naštartovanie exportu a tým posilnenie rastu HDP. Zvýšené exporty by mali priniesť krajine viaceré pozitívne okolnosti. Ide napríklad o ustálenie situácie na trhu práce, konkrétnejšie zvýšenie počtu pracovných miest, čo by malo za následok zníženie nezamestnanosti, ktorej hodnoty boli alarmujúce počas a po pandémie. Toto by bol ideálny scenár pre obnovenie rastu slovenskej ekonomiky.

Treba však konštatovať že Slovensko ako krajina z tejto krízy jednoznačne nevyšlo úplne najhoršie. Vláda robila čo mohla a vo veľa prípadoch sme sa taktiež posunuli pár krokmi, Najmä tomu je tak v rozvoji odvetví, ktoré by sa možno v prípade ak by pandémia nebola realitou neposunuli vpred, keďže vláda mala v období pandémie rozviazanejšie ruky v investíciách štátnych peňazí. Pozitívne je tiež, že ako krajina nestagnujeme a obyvateľstvo vníma pozitívne kroky vpred vo viacerých ohľadoch.

Zoznam použitej literatúry

KNIŽNÁ LITERATÚRA:

- [1] BORÁK, E. *Kríza ako výzva, šanca a príležitosť (rady a inšpirácie – pomoc pre ľudí v ťažkostiach)*, 1. vydanie. Bratislava: Eugenika, 2009. 370 s. ISBN 978-808-100-150-5
- [2] KISLIINGEROVÁ, E. *Podnik v časech krize*. Grada, 2010. 128 s. ISBN 978-802-473-136-0
- [3] KOHOUT, P. *Finance po krizi, dôsledky hospodárskej recese a čo bude dál* 1.vydanie. Praha: Grada Publishing, 2009. 218 s. ISBN 978-802-473-199-5
- [4] KOHOUT, P. *Finance po krizi, dôsledky hospodárskej recese a čo bude dál*. 2. vydanie. Praha: Grada, 2010. 266 s. ISBN 987-80-247-3583-2
- [5] LISÝ, J. a kol. *Ekonomía v novej ekonomike*. Iura edition, 2007. 634 s. ISBN 978-80-8078-164-4
- [6] LISÝ, J. et al. *Ekonomía*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2016. 621 s. ISBN 978-80-7552-275-7.
- [7] MATOUŠKOVÁ E. 1962. *Hospodársky cyklus: ekonomické, sociologické a behaviorálne aspekty*. Nitra: Vydavateľstvo Tribun EU s.r.o, 2021. 175 s. ISBN 978-80-263-1687-9
- [8] MORVAY, K. (2000): *Celkový makroekonomický vývoj*. In: Marcinčin, A. – Beblavý, M. (eds): *Hospodárska politika na Slovensku 1990 – 1999*. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku.
- [9] MORVAY, K. (2021)) *Hospodársky vývoj v roku 2021*, 1. vydanie. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied , 2022. 123 s. ISBN 978-80-7144-327-8
- [10] MORVAY, K. (2020) *Hospodársky vývoj v roku 2020*, 1. vydanie. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied , 2021. 137 s. ISBN 978-80-7144-321-6
- [11] MORVAY, K. (2019) *Hospodársky vývoj v roku 2019*, 1. vydanie. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied , 2020. 125 s. ISBN 978-80-7144-311-7
- [12] MORVAY K. *Pohľady na štruktúrne problémy slovenskej ekonomiky*, 1. vydanie. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied , 2014. 127s. ISBN 978-80-7144-236-3
- [13] PETRÁKOVÁ Z. 2018. *Stanovenie hodnoty podnikov*. 2. vydanie. Bratislava: Slovenská technická univerzita v Bratislave, 2018.

PERIODIKÁ

- [1] KOVÁČ, M. - KOVÁČOVÁ, E.: *Vplyv finančnej krízy na inovácie*. In: Transfer inovácií, Košice: Sjf, TU v Košiciach, 2008, č. 11, s. 5-9, ISSN 1337-7094
- [2] Vedecký časopis FINANČNÉ TRHY, Bratislava, Derivat 2020, ISSN 1336-5711, 4/2020

INTERNETOVÉ ZDROJE

- [1.] ADAMEC, Pavol. *Náklady na IT a v zdravotníctve narástli kvôli pandémie 10%* [elektronický zdroj]. Bratislava, [2020], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://kpmg.com/sk/sk/home/media/press-releases/2021/02/naklady-na-it-v-zdravotnictve-narastli-kvoli-pandemii.html>
- [2.] BAČIŠIN, Vladimír. *Abeceda ekonomiky – strednodobé cykly* [elektronický zdroj]. Bratislava, [2019], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://www.skolske.sk/clanok/49312/abeceda-ekonomiky--strednodobe-cykly>
- [3.] BALÁŽ, Vladimír. *Ekonomické súvislosti pandémie* [elektronický zdroj]. Bratislava, [2020], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://www.learned.sk/ekonomicke-suvislosti-pandemie/>
- [4.] BALÁŽ, Vladimír, TA3. *Ako zmierniť dôsledky pandémie?* [elektronický zdroj]. Bratislava, [2020], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://www.ta3.com/relacia/17908/ako-zmiernit-dosledky-pandemie>
- [5.] BALOGA, L. *Bliži sa apokalypsa na finančných trhoch?* [elektronický zdroj]. [2020], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://finweb.hnonline.sk/komentare-a-analyzy/2117420-%20blizi-sa-apokalypsa-na-financnych-trhoch>
- [6.] BANKY.SK. *Aký je rozdiel medzi recesiou a krízou?* [elektronický zdroj]. Bratislava, [2022], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://banky.sk/aky-je-rozdiel-medzi-recesiou-a-Krizou/>
- [7.] DEPRETER, M. ČESKÁ REPUBLIKA, SLOVENSKO, POĽSKO A NEMECKO: VPLYV COVID-19 NA JEDNOTLIVÉ SEKTORY V ROKU 2020. [elektronický zdroj]. Bratislava, [2021], online. [cit. 2023-05-02]. Dostupné na: <https://credendo.com/sk/knowledge-hub/ceska-republika-slovensko-polsko-nemecko-vplyv-covid-19-na-jednotlive-sektory-v-roku>
- [8.] EURES. *Ako pandémia COVID-19 zásadne zmenila nábor zamestnancov* [elektronický zdroj]. Bratislava, [2021], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: https://eures.ec.europa.eu/how-covid-19-has-fundamentally-changed-recruitment-2021-10-13_sk

- [9.] EUROSTAT. *Fakty a čísla o Európskej únii*, [elektronický zdroj]. [2022], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/key-facts-and-figures/life-eu_sk
- [10.] HABERL. *Ako sa svet vyrovnal s poslednou pandémiou* [elektronický zdroj]. Bratislava, [2020], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://haberl.sk/clanky/ako-sa-svet-vyrovnal-s-poslednou-pandemiou/>
- [11.] NBS. *NBS vydala nový odhad: Podľa čierneho scenára môže ekonomika padnúť až o desať percent*, [elektronický zdroj]. [2020], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://hnonline.sk/finweb/ekonomika/2118439-nbs-vydala-novy-odhad-podla-cierneho-scenara-moze-ekonomika-padnut-az-o-desat-percent>
- [12.] OECD. *Economic Surveys: Denmark 2021* [elektronický zdroj]. [2021], online. 132s. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/86f7b2d9-en>. ISSN:19990219
- [13.] OECD. *Economic Surveys: Czech Republic 2020* [elektronický zdroj]. [2020], online. 117s. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-czech-republic-2020_1b180a5a-en, ISSN:19990561
- [14.] OECD. *Economic Surveys: Slovak Republic 2022* [elektronický zdroj]. [2021], online. 123s. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/78ef10f8-en>, ISSN:19990588
- [15.] PROTIMONOPOLNÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Schémy štátnej pomoci v súvislosti s nákazou COVID-19* [elektronický zdroj]. [2022], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://www.antimon.gov.sk/schemy-statnej-pomoci-v-suvislosti-s-nakazou-covid-19>
- [16.] SCHIFFERDECKEROVÁ, Milina. *Základné opatrenia ako pripraviť vašu firmu na dôsledky šírenia koronavírusu (COVID-19)* [elektronický zdroj]. Bratislava, [2020], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://www.danovky.sk/sk/zakladne-opatrenia-ako-pripravit-vasu-firmu-na-dosledky-sirenia-koronavirusu-covid-19>
- [17.] ŠUSTEK, Milan. *Podpora podnikom v čase pandémie COVID-19* [elektronický zdroj]. Bratislava, [2020], online. [cit. 2023-04-27]. Dostupné na: <https://www2.deloitte.com/sk/sk/pages/about-deloitte/articles/covid-19-podpora-podnikom.html>

Zoznam grafov

Graf 1 Hospodárske cykly	11
Graf 2 Porovnanie dvoch kríz 2009/ 2020	19
Graf 3 Deficit štátneho rozpočtu v rokoch 2008 – 2021	25
Graf 4: Zmena zamestnanosti v jednotlivých odvetviach - prehľad za roky 2019 – 2021.	36
Graf 5 Porovnanie životnej úrovne medzi vybranými krajinami	38

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1 Miera nezamestnanosti počas Veľkej depresie v 30. rokoch 20. storočia/	17
Tabuľka 2 Porovnanie dopadu COVID-19 vo všeobecnosti medzi krajinami Česká republika, Dánsko a Slovensko	43

Zoznam obrázkov

Obrázok 1 SWOT analýza, všeobecná ukážka	22
Obrázok 2 SWOT ANALÝZA SUBJEKTU ŠTÁT AKO SUBJEKTU TRHU	28
Obrázok 3 Sumarizácia pomoci podnikom	32
Obrázok 4 SWOT ANALÝZA SUBJEKTU PODNIKY AKO SUBJEKTY TRHU	34
Obrázok 5 SWOT ANALÝZA SUBJEKTU DOMÁCNOSTI AKO SUBJEKTU TRHU	39